

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Analýza zohlednění transformace vojenských sil NATO v
bezpečnostních dokumentech vybraných členských zemí**

Jan Hlaváček

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

**Studijní program Politologie
Studijní obor Mezinárodní vztahy**

Diplomová práce

**Analýza zohlednění transformace vojenských sil NATO v
bezpečnostních dokumentech vybraných členských zemí**

Jan Hlaváček

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé práce, PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph. D., za odborné vedení a pomoc při jejím zpracovávání a za čas, který mi věnoval.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Rekapitulace událostí, předcházející summitu z roku 2002.....	4
2. 1. NATO na přelomu nového tisíciletí.....	4
2. 2. NATO a 11. září 2001.....	7
2. 3. Vztah NATO, USA a EU na přelomu tisíciletí.....	9
2. 4. Vývoj událostí, směřující k pražskému summitu.....	11
3. Transformační procesy vojenských sil NATO – výsledky summitu 2002.....	14
3. 1. NATO Response Force (NRF).....	15
3. 1. 1. NRF a EU Battlegroups.....	16
3. 1. 2. Fungování NRF	18
3. 1. 3. Překážky fungování NRF.....	19
3. 1. 4. NRF v současné době.....	20
3. 2. Prague Capabilities Commitment (PCC).....	21
3. 3. Zefektivnění velení NATO.....	24
3. 3. 1. Velitelské struktury před pražským summitem	24
3. 3. 2. Nové struktury.....	25
3. 4. Obecné kroky.....	26
4. Transformace vojenských sil ve strategických dokumentech vybraných zemí.....	27
4. 1. Spojené státy americké.....	28
4. 1. 1. Rozkol mezi USA a evropskými členy NATO.....	28
4. 1. 2. Národní strategie pro boj proti terorismu (National Strategy for Combating Terrorism) (2003).....	29
4. 1. 3. Národní vojenská strategie (National Military Strategy) (2004).....	30
4. 1. 4. Národní obranná strategie (National Defense Strategy) (2005).....	31
4. 1. 5. Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy) (2006).....	31
4. 1. 6. Národní obranná strategie (National Defense Strategy) (2008).....	32
4. 2. Spolková republika Německo.....	33
4. 2. 1. Obranně-politické směrnice pro oblast činnosti spolkového ministra obrany (Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich des Bundesministers der Verteidigung) (2003)	34
4. 2. 2. Bílá kniha o bezpečnostní politice Německa a o budoucnosti německých ozbrojených sil (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr) (2006)	35
4. 3. Česká republika.....	37
4. 3. 1. Bezpečnostní strategie ČR (2003).....	38
4. 3. 2. Vojenská strategie ČR (2004).....	39
4. 3. 3. Doktrína AČR (2004) a Národní strategie vyzbrojování (2004).....	41
4. 3. 4. Zpráva o zajištění obrany ČR (2006).....	41
4. 3. 5. Vojenská strategie ČR (2008).....	43
4. 4. Srovnání.....	44
5. Závěr.....	49
6. Seznam pramenů a literatury.....	53
6. 1. Internetové stránky.....	56
7. Summary.....	58
8. Přílohy.....	60

1. Úvod

Již od konce Studené války, respektive od konce bipolární konfrontace a přechodu k multipolárnímu uspořádání světa byla Severoatlantická aliance nucena přizpůsobovat svoje struktury, podobu a funkční mechanismy měnícímu se mezinárodnímu prostředí a adaptovat se na nové výzvy, před které byla od zmíněného období stavěna. Nejinak tomu bylo i krátce po samotném konci druhého tisíciletí. Před vojenským paktem, jež vznikl na konci 40. let 20. století primárně za účelem odradit tehdejší Sovětský svaz od ozbrojené agrese¹, stála najednou na začátku nového milénia dosud neznámá bezpečnostní rizika a aby bylo NATO schopné jim čelit, musela proběhnout transformace nejen jeho vojenských složek. Katalyzátorem těchto změn bylo zejména 11. září 2001 a teroristické útoky proti USA. Tyto útoky měly, samy o sobě, významný dopad na podobu světového bezpečnostního klimatu a ve vývoji Aliance, resp. v jejím dalším směřování v nadcházejícím období, sehrály důležitou roli.

Z tohoto pohledu je klíčovou událostí Summit NATO, konaný na konci listopadu 2002 v Praze, který byl prvním setkáním hlav států členských zemí od teroristických útoků. Bezprostředně od výše zmíněných útoků došlo poprvé v historii Aliance k uplatnění článku 5 Severoatlantické smlouvy o kolektivní obraně^{2 3}, kdy účastníci smlouvy stvrzují, že ozbrojený útok proti jedné z nich znamená ozbrojený útok proti všem členům paktu. Deklarace, přijatá na pražském setkání, pak zmiňuje rozsáhlou transformaci a reformu vojenských kapacit právě ve světle uvedených útoků z 11. září.

Ústředním cílem této diplomové práce bude představit a zmapovat schválená opatření, týkající se adaptace vojenských sil NATO a analyzovat, v jaké míře byla realizace těchto kroků reflektována v bezpečnostních a strategických dokumentech vybraných členských zemí. V první řadě bude ve stručnosti zrekapitulováno pozadí a události, které doprovázely existenci a fungování NATO až do klíčových momentů na začátku 21. století a které předcházely pražskému summitu, jenž předznamenal strukturální a organizační změny v Alianci. Účelem úvodní části práce bude především uvést projednávané téma do časového a faktického kontextu a přiblížit čtenáři události, jež k němu vedly. Konkrétně bude řeč o setkání ve Washingtonu v roce 1999, kde byla přijata nová strategická koncepce, jež přeformulovala zásady a zákonitosti působení NATO v tehdejším novém

¹ NATO History. Dostupné na: <http://www.nato.int/history/nato-history.html>, 28. 11. 2015

² NATO – Topic: Collective defence – Article 5. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm?, 28. 11. 2015

³ Pro více informací o smluvním rámci NATO viz http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm – text Severoatlantické smlouvy ze 4. dubna 1949

bezpečnostním prostředí. Zde rovněž došlo k přijetí transformační iniciativy DCI, jejímž účelem bylo primárně zvýšit kvalitu vojenských schopností členských zemí Aliance a která v podstatě odstartovala proces výstavby a přeměny vojenských kapacit NATO. Fungování NATO bylo pochopitelně ovlivněno událostmi 11. září a pár slov kapitoly bude věnováno událostem, jež se uskutečnily v rámci Aliance na pozadí těchto teroristických činů.

V souvislosti s rozdílnými kvalitami vojenských schopností a kapacit u USA a u jejich evropských spojenců bude v následujících pasážích v krátkosti zmíněn vztah Spojených států, potažmo Severoatlantické aliance a EU, kdy evropské země – ve většině případů členové jak EU, tak NATO – ve snaze zmírnit kvalitativní a výkonnostní kontrast mezi svými obrannými kapacitami a vojenským arzenálem USA přišly s nápadem vytvoření vlastní bezpečnostní a obranné politiky.

Část textu, která pak první kapitolu uzavře, pak naváže zobrazením událostí, které vyústily v pražský summit NATO, konaný rok po událostech 11. září, potažmo v iniciativy a transformační programy na něm přijaté. Summitu předcházely mítinky odpovědných vládních činitelů, které postupně utvářely a předpřipravovaly podklady pro program summitu v Praze.

Poté bude následovat představení a rozbor plnění jednotlivých reformních iniciativ, které byly na pražském summitu představeny a které si Aliance vytyčila. Práce bude konkrétně sledovat rozhodnutí o vytvoření sil rychlé reakce (NRF), jež měly představovat kompaktní vojenskou jednotku, schopnou okamžitého nasazení v ohrožených oblastech a vybavenou ke zvládnutí široké škály bezpečnostních výzev od provádění krizového managementu po řízení a vedení kolektivní obrany⁴ nebo o tzv. Prague Capabilities Commitment (PCC) – akčním plánu, jenž byl součástí úsilí NATO o transformaci a vývoj vojenských prostředků pro nasazení v moderním válečném konfliktu a rizikových oblastech. V této dohodě se členské státy zavázaly přijmout opatření ke zlepšení svých vojenských kapacit v řadě oblastí, jejichž vyspělost je nezbytně nutná pro současné vojenské operace. Práce se bude dotýkat i dalších bodů transformace vojenských sil NATO zmíněných v deklaraci z pražského summitu a to konkrétně plánu na zeštíhlení a zefektivnění velících struktur NATO a s tím souvisejícím změnám, které nový systém velení doznal oproti strukturám z minulých let. Nebudou opomenuta ani dílčí opatření, přijatá souběžně se zmíněnými důležitými programy plánované transformace, tedy podpora konceptu pro boj s terorismem či implementaci a vývoji obranných kapacit proti zbraním hromadného ničení. Jelikož se však v rámci přijatých transformačních opatření jednalo o vedlejší opatření většinou bez konkrétního pojmenování či jiných záchytných bodů a označení, bude jim z pohledu analýzy konkrétních iniciativ věnována pouze okrajová pozornost.

⁴ NATO – Topic: NATO Response Force. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm, 28. 11. 2015

Ve druhé, praktičtěji zaměřené části práce, bude pozorováno vyobrazení zmíněných iniciativ z pohledu vybraných členských zemí Aliance a zkoumáno, do jaké míry jsou uvedená reformní opatření a kroky zobrazovány či jiným způsobem reflektovány či jakým způsobem se jejich plnění odráží v bezpečnostních a strategických dokumentech, jimiž je zahraničně-bezpečnostní politika států do značné míry řízena. Náplní diplomové práce bude zkoumání oficiálních dokumentů typologicky odlišných členů NATO, konkrétně USA (dominantního hráče v Alianci a člena, jenž byl přímým cílem teroristických útoků 11. září a nebezpečí teroristických útoků či napadení zbraněmi hromadného ničení uzpůsobil svou zahraniční a bezpečnostní politiku pro nadcházející léta) a dále pak Německa jako významného evropského člena NATO, který je v rámci evropského regionu hospodářským gigantem a v evropské části NATO se od něj očekává plnění vůdčí role i v zahraničně-politických a obranných záležitostech. Analýze budou konečně podrobeny i strategické dokumenty České republiky jako post-komunistického a v době konání sledovaného pražského summitu relativně nedávno přistoupišího člena do řad Severoatlantické aliance.

Na závěr bude zhodnoceno, jaký prostor, význam a váha byla zmiňovanými zeměmi přikládána transformačním opatřením a s tím souvisejícím změnám, případně jak a jestli ovlivnila transformace vojenských sil obrannou politiku zemí a jejich členství v Severoatlantické alianci. Přístup zemí k zobrazování a odkazování na iniciativy bude následně srovnán a také vyhodnocen. Rovněž budou předloženy argumenty či důvody pro eventuální rozdílná pojetí či zmíněné disparity v reflexi transformací.

Při psaní diplomové práce – zejména těch částí, které budou plnit popisnou funkci – budou využity primárně oficiální dokumenty, texty či vyjádření povolanych osob, stejně jako internetové zdroje Severoatlantické aliance a bude pracováno se zprávami odpovědných institucí. V části, v níž budou komparovány reflexe daných změn v oficiálních dokumentech členských zemí NATO, bude brán zřetel na obsah odpovídajících národních bezpečnostních strategických publikací.

2. Rekapitulace událostí, předcházející summitu z roku 2002

Cílem této kapitoly, která představuje jakýsi úvod do tématu práce, bude zmapovat historický vývoj na přelomu milénia optikou NATO a objasnit, jaké kroky Aliance vedly k rozhodnutí o přestavbě sil na pražském summitu 2002 a jak se představa o transformaci kapacit na půdě NATO rodila. Výchozím bodem pro rekapitulaci a zmapování klíčových událostí bude summit NATO ve Washingtonu, konaný v roce 1999. Summit hlav států členských zemí NATO, jenž se uskutečnil v hlavním městě USA, uzavíral existenci a fungování Severoatlantické Aliance v první dekádě po konci bipolárního konfliktu. Vedle otázky rozšíření NATO, která byla v roce 1999 aktuální také pro Českou republiku, bude s ohledem na Washingtonský summit věnován prostor zejména novému strategickému konceptu, který zde byl představen a jenž navázal svým obsahem na koncept z roku 1991, kde se odrážel konec Studené války a vstup do nového mezinárodního prostředí. Koncept z roku 1999 se snaží jistým způsobem reagovat na dosavadní vývoj bezpečnostní situace na mezinárodní scéně a roli, kterou zde NATO sehrává.

Pro rozvoj NATO ve sledovaném období je rovněž důležité představit otázku jakési duality v přístupu k obraně a bezpečnosti v rámci organizace, čemuž bude věnována jedna z dílčích podkapitol úvodní části. Zde bude v krátkosti rozebrána komplikovaná situace v rámci Severoatlantické aliance, týkající se odlišných přístupů k bezpečnostní agendě a vojenským dispozicím členů. Na jedné straně zde stojí Spojené státy jako dominantní prvek NATO a na straně druhé nalezneme evropské členy, kteří jsou zároveň členy Evropské Unie a pokračujícího evropského integračního procesu. Pomyslná mezera či nůžky mezi kapacitami a jejich použitelností začala být více a více patrná po konci Studené války – tyto rozdílnosti dosáhly vrcholu právě v období na sklonku tisíciletí, v prvních letech nového milénia a v době, jež následovala po zářijových teroristických útocích.

Obsah první kapitoly práce následně pokračuje rekapitulací a přehledem událostí, ke kterým v rámci NATO a v souvislosti s jeho působením došlo v období po teroristických útocích do konání summitu hlav států členských zemí z listopadu 2002.

2. 1. NATO na přelomu nového tisíciletí

K příležitosti 50 let od založení Severoatlantické aliance se na konci dubna 1999 uskutečnil ve Washingtonu summit vedoucích představitelů jejích členských zemí. Summit se konal v době, kdy probíhalo intenzivní bombardování bývalé Jugoslávie a Kosova ze strany NATO⁵ a vývoj událostí na Balkáně byl rovněž jedním z témat summitu. Tehdejší generální tajemník NATO, Španěl Javier Solana, ve svém projevu zdůraznil výzvu, kterou krize v Kosovu představuje pro hodnoty, které Aliance ztělesňuje. Ve spojení s tím vyjádřil naději, že se tuto překážku podaří Alianci překonat a najít řešení, které povede k míru a prosperitě v Evropě⁶.

Washingtonský summit NATO je pro chronologii a nedávnou historii Aliance významnou událostí zejména proto, že jedním z jeho výsledků bylo schválení nové strategické koncepce Severoatlantické Aliance. Oficiální vojensko-politická doktrína, jež naznačuje a definuje přetrvávající účel existence NATO a základní úlohy, které před organizací stojí, nahradila dosud platný strategický koncept, přijatý v roce 1991. V tomto obsáhlém souboru dílčích strategií či směrnic politické a vojenské povahy ze začátku 90. let Aliance de facto zdůrazňuje svůj obranný charakter; to, že přestává vnímat členy již neexistujícího Varšavského Paktu jako své protivníky a znovu zmiňuje svůj úkol ochrany bezpečnosti, politické a teritoriální integrity svých členů. V červenci 1997 rozhodly hlavy členských zemí Aliance o nutnosti revize a přepracování této koncepce let proto, aby i nadále plně odpovídala současné situaci a výzvám nových evropských bezpečnostních podmínek, čímž se Severoatlantická rada měla zabývat na plánovaném summitu v roce 1999⁷.

Významnou složkou strategického konceptu z roku 1999 je přeformulování základních úkolů euroatlantického bezpečnostního společenství. Jako reakce na činnost Aliance a její roli na mezinárodním poli během 90. let 20. století byl oproti dokumentu z roku 1991 v konceptu kladen důraz jednak na tzv. „crisis management“, který v sobě zahrnoval mj. prevenci konfliktů a operace v odpověď na náhlou krizovou situaci a také na „partnership“, což znamenalo otevření dialogu o spolupráci s dalšími evropskými národy (hl. se zeměmi vých. Evropy) (Nečas, Terem, Kelemen, 2009: 51).

Koncept z roku 1999 také věnuje větší míru pozornosti podpoře nešíření a snahám bránit proliferaci zbraní hromadného ničení. Otázka vlastního jaderného arzenálu Aliance však v tomto novém konceptu i nadále zůstávala poměrně nezměněna (za zmínku stojí tvrzení, že jaderné síly NATO nejsou namířeny proti žádné konkrétní zemi). Zároveň zde ale členové NATO vyjádřili tichý souhlas s určitou rolí svých nukleárních kapacit při boji či snahám omezit či odstrašit šířitele ZHN,

⁵ BBC News. Kosovo profile – Timeline. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-18331273>, 2. 2. 2016

⁶ NATO Speech: SecGen NATO Summit Ceremony – Washington, 23 April 1999. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/speech/1999/s990423a.htm>, 2. 2. 2016

⁷ NATO – Official text: The Alliance's New Strategic Concept (1991). Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, 14. 2. 2016

kteřá opravňuje síly Aliance přispívat k prevenci proliferace těchto zbraňových systémů a tedy k udržování bezpečnosti a stability v rámci euro-atlantického regionu (Nečas, Terem, Kelemen, 2009: 51-52).

Možnost zahraničních angažmá a aktivit NATO mimo euro-atlantický region není v konceptu řešena nijak významně, nicméně je i tak zmíněna poměrně explicitním způsobem. V části konceptu, věnovaném úkolům a účelům existence NATO nalezneme zmínku, týkající se dlouhodobého cíle zachování trvalého spravedlivého a mírového pořádku v Evropě, jehož dosažení může být ohroženo krizí či konfliktem, který bude představovat ohrožení bezpečnosti v euroatlantickém prostoru⁸. Toto představovalo základ pro odhodlání Aliance zasadit se o mír a stabilitu i v rámci celého euroatlantického regionu. Aliance tímto nejen připustila možnost napadení jednoho z jejích členů, ale vzala v potaz i globální bezpečnostní hledisko a eventuelní hrozby s ním spojené – ať už se jedná o terorismus, organizovaný zločin apod. Uvedený princip, který dává prostor pro případné budoucí aktivity Aliance mimo euroatlantický prostor, rovněž později posloužil jako základ pro podporu, kterou Aliance poskytla mezinárodním silám ISAF v Afghánistánu nebo pro výcvik bezpečnostních složek v Iráku (Nečas, Terem, Kelemen, 2009: 52-53).

V souvislosti s dílčími změnami ve obranných strukturách NATO, na něž bylo dále cíleno v období před pražským summitem v roce 2002 a později, je nutné zmínit tzv. Defensive Capabilities Initiative neboli DCI⁹ – iniciativu, jejímž cílem bylo zlepšení obranných kapacit členských zemí NATO a zajištění jejich efektivity v současném či budoucím bezpečnostním prostředí a během případných multinárodnostních operacích vojenského charakteru. Spuštění DCI, k němuž došlo rovněž na Washingtonském summitu, lze považovat za reakci na angažmá NATO v Kosovu v roce 1999, kde se projevíly rozdílné vojenské možnosti na evropské a americké straně Aliance a z toho pramenícího pocitu sehrávání druhořadé role ve vojenských záležitostech, který pocíťovali evropští členové NATO (Hallams, 2009: 44) nebo také za nepřímou snahu Spojených států o uklidnění vnitropolitické situace v Evropě, spojené s prospektem evropské integrace i na poli bezpečnosti (Hallams, 2009: 45). O tomto vývoji bude v rámci této části práce ještě řeč.

Summitu ve Washingtonu se také premiérově účastnily nově přijaté členské země Aliance – Polsko, Maďarsko a Česká republika (ČR bude dále zmíněna v souvislosti s ústředním tématem práce – reflexí pozdější transformace v národních strategických dokumentech). Na půdě summitu byl

⁸ NATO – Official text: The Alliance's Strategic Concept - Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 20. 2. 2016

⁹ NATO – Official text: Defence Capabilities Initiative. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27443.htm, 20. 2. 2016

představen tzv. „Akční plán členství“ (Membership Action Plan – MAP), který představoval jakýsi návod či „mapu“ pro země, aspirující na vstup do řad NATO k vybudování přijatelných sil a kapacit, které by později fungovaly v rámci Aliance (Simon, 2001: 29). Na základě MAP, který v tomto případě fungoval jako mechanismus zpětné vazby; jsou pak potenciální uchazeči o přistoupení k NATO povinni poskytovat každoroční stav národního programu pro budoucí členství, který zahrnuje odpovídající politické, ekonomické či bezpečnostní aspekty.¹⁰

Noví členové Aliance (Polsko, Maďarsko, ČR) během své integrace do řad NATO čelily specifickým problémům a potížím, se kterými se jako bývalé členské země Varšavského paktu byly nuceny potýkat. Ve zmíněných případech šlo o nutné provedení restrukturalizace ozbrojených sil či politická a ekonomická omezení jejich funkčnosti, kdy byla v řadě případů dána přednost řešení sociálních či hospodářských otázek (například o otázku upadající podpory vojenských sil ze strany politických elit a místního obyvatelstva, ve které vedení přistoupivších členských zemí nedokázalo připravit společnost na vstup země do NATO a na potřebu zvýšení významu ozbrojených sil) (Simon, 2001: 30).

2. 2. NATO a 11. září 2001

Reakce Severoatlantické aliance na vývoj událostí 11. září byla včasná a téměř okamžitá. Ještě v den teroristických ataků se konalo naléhavé setkání Severoatlantické rady (nejvyššího rozhodovacího orgánu NATO¹¹), na kterém delegáti členských zemí NATO vyjádřili své sympatie a soustrast s pozůstalými všech obětí, jakožto s celým americkým národem a zároveň jednohlasně odsoudily tento „barbarský akt“ a „bezduchý masakr a nepřijatelný násilný čin, jenž v moderní době nemá ve světě obdoby“ a zdůraznili nutnost boje Aliance proti terorismu.¹²

Den poté (12. září) pak Severoatlantická rada v čele se Solanovým nástupcem, generálním sekretářem Lordem Robertsonem, uplatnila poprvé od svého založení v roce 1949 článek V o kolektivní obraně. Ten ustanovuje, že útok na jednu nebo více zemí NATO má být považován za útok na celou Alianci a všechny její členské státy. Během několika hodin od vydání tohoto prohlášení byly pak nasazeny hlídkové letouny NATO k ochraně amerického vzdušného prostoru.

¹⁰ NATO – Topic: Membership Action Plan (MAP). Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm, 4. 2. 2016

¹¹ NATO – Topic: The North Atlantic Council. Dostupné na: www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49763.htm, 31. 1. 2016

¹² NATO Press Release PR/CP(2001)122. Dostupné na: www.nato.int/docu/pr/2001/p01-122e.htm, 31. 1. 2016

Uplatnění článku V znamenalo z pohledu NATO důležitý moment. Jestliže do tohoto okamžiku bylo pravděpodobné, že Severoatlantická smlouva umožní v první řadě případnou obranu Evropy ze strany Spojených států, tak nyní tomu bylo přesně naopak. Události 11. září a následná reakce NATO z následujícího dne prokázaly, že bezpečnostní situace Spojených států a Evropy je vzájemně provázaná a neoddělitelná a vzhledem k hrozbě terorismu spojena s oblastmi za hranicemi tradiční působnosti Aliance a euroatlantického prostoru. NATO vstoupilo 11. zářím do éry, kdy přestalo být účinné nahlížet na svět skrz „pouhou“ regionální perspektivu namísto globální.¹³

Hned druhý den po událostech 11. září bylo rovněž patrné, že již není možné dále ignorovat měnící se mezinárodní bezpečnostní klima a je nutné zahájit debatu o budoucnosti transatlantických bezpečnostních vztahů. Euroatlantické společenství a NATO jako takové bylo nuceno se přizpůsobit faktu, že post-studenoválečné mezinárodní prostředí se definitivně proměnilo. Michael Rühle, jeden z politických pracovníků NATO, identifikoval konkrétně tři změny, které tento přechod symbolizují (Rühle, 2003: 91-92).

První změna se týká nových hrozeb terorismu a zbraní hromadného ničení. Tyto hrozby mají svůj původ mimo euroatlantický prostor a jako takové strhávají pozornost USA do oblastí Asie a Blízkého východu a tedy pryč od Evropy (potažmo od NATO), pro kterou má přítomnost a kooperace s USA mimořádný význam. Dále jde o strategii a způsob, jak na tyto hrozby reagovat či jak se s nimi vypořádat. Řada z těchto hrozeb si žádá dostatečně efektivní přístup k jejich řešení, který NATO nebylo v době krátce po 11. září schopno poskytnout či k němu nemělo adekvátní prostředky. Řeč je zde zejména o otázce účasti členských zemí, vytváření ad hoc koalic či o tom, že NATO by v případě nutnosti bylo znevýhodněno, jelikož rozhodovací proces bývá zdlouhavý a adekvátní reakce by se nedostavila včas.

V neposlední řadě pak jde o vojenské možnosti, nutné k reakci na výše uvedené nové hrozby, což je problematika, které se tato práce bude věnovat podrobněji. Rühle zmiňuje mimo jiné schopnosti rychle reagovat, kapacity pro projekci moci do vnějších oblastí či prostředky pro obranu proti zbraním hromadného ničení, kterým přiřknul mimořádnou důležitost. Na počátku nového tisíciletí a po 11. září se však stále jednalo přesně o ty oblasti, v nichž jsou ozbrojené síly USA o mnoho vyspělejší než síly evropských zemí NATO, vzešlé z pozůstatků Studené války. I toto je jeden z důvodů, proč by v případě nutnosti reakce na nové hrozby byla pravděpodobnější možnost unilaterální reakce USA (Rühle, 2003: 91).

¹³ DAALDER, Ivo (2011). NATO's Finest Hour: The day the Alliance stood up for America. Dostupné na: <http://nato.usmission.gov/natos-finest-hour-9-12-2011.html>, 31. 1. 2016

NATO se v reakci na 11. září na podzim roku 2001 rovněž aktivně zapojilo do boje proti terorismu. Na začátku října 2001 přijali zástupci Aliance na žádost Spojených států několik dílčích opatření za účelem rozšíření možností při eventuálních bojových operacích, zaměřených proti terorismu. Vedle dohody o zlepšení spolupráce a výměny informací tajných služeb či posílení ochrany klíčových vojenských a civilních objektů poskytlo NATO Spojeným státům práva na přelety vzdušného prostoru členských zemí, přístup ke klíčovým námořním a leteckým základnám a rovněž bylo odsouhlaseno nasazení leteckých sil včasného varování pro hlídkování nad vzdušným prostorem USA. NATO také nasadilo (nejen) své námořní síly do protiteroristických operací ve Středozemním moři a řada spojenců se buď přímo nebo nepřímo zapojila do vojenské kampaně Trvalá svoboda (Enduring Freedom - soubor vojenských akcí pod vedením USA; jednalo se o letecké ofenzivy proti uskupením Al-Kájdý, Tálibánu a ostatním, spřízněným cílům)^{14 15}. Rovněž v souvislosti s vytvořením mise ISAF (International Security Assistance Force), probíhající v období od posledních měsíců roku 2001, se členské země NATO podílely množstvím pozemních, námořních a vzdušných vojenských jednotek, určených k vedení bojových operací v Afghánistánu. Za největší přispěvatele v tomto ohledu platili zejména „původní“ členové NATO a vyspělé země západní Evropy (VB, Francie, Německo, Itálie), kde se každá země podílela vysláním několika tisícovek vojáků (Francie či VB také vyslaly do oblasti početné námořní síly, přičemž svaz válečných lodí VB byl považován za největší námořní bojový svaz od doby války o Falklandy).¹⁶

2. 3. Vztah NATO, USA a EU na přelomu tisíciletí

Ačkoli Severoatlantická Aliance takřka okamžitě po útocích z 11. září uplatnila již zmíněný článek V o kolektivní obraně a stejně tak rychle přispěchala s nabídkou vojenské asistence napadeným Spojeným státům, poukázaly teroristické útoky na již řadu let existující a zvětšující se disparitu mezi vojenskými kapacitami USA a NATO. Z tohoto hlediska se jednalo o vyvrcholení rozdílů, jež zcela vyluly na povrch právě v období po 11. září.

Již konflikt na Balkáně na konci tisíciletí naznačil tento ostrý kontrast mezi vojenskou mocí NATO a Spojených států. Řada evropských mocností se již nemusela obávat vojenské invaze ze strany SSSR a často tak na evropské půdě docházelo ke drastickému snižování a omezování národních

¹⁴ 11 September – 3 Years on. Dostupné na: <http://www.nato.int/terrorism/factsheet.htm>, 5. 2. 2016

¹⁵ Více informací o operaci Enduring Freedom na: http://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9148/index1.html

¹⁶ SHIMKUS, John (2002). Special Report. The War Against Terrorism. Dostupné na: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=247>, 8. 4. 2016

výdajů na obranu a ozbrojené síly. Zmíněné škrty pak vedly až k situaci, kdy USA představovaly vpravdě jedinou vojenskou sílu, která byla schopná podniknout komplexní a rozsáhlé vojenské operace i mimo euroatlantický region (Schmidt, 2006-07: 94).

Evropské členské země NATO, znepokojené zmíněnou dominancí USA v otázkách vojenských operací Aliance a zřejmé závislosti na amerických vojenských kapacitách, usilovaly o zřízení vlastní Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP), na čemž se shodli na Kolínském summitu v roce 1999. Naproti tomu Spojené státy prosazovaly již zmíněnou implementaci DCI, jež byla rovněž jedním z výsledků Washingtonského summitu. Nutno dodat, že tato dvojznačnost byla chvilkovým zdrojem napětí mezi Spojenými státy a Evropou. Za podporou DCI ze strany USA se mj. skrývalo přání, aby na evropské půdě nevznikla v rámci NATO další paralelní obranná identita. Vedle obav z nenucené duplikace či toho, že by případné nové obranné těleso na evropské půdě marginalizovalo přítomnost Spojených států na kontinentu, byl v amerických řadách přítomen i podvědomý názor, že EBOP je pokusem Francie o narušení amerického vlivu či hegemonie. (Hallams, 2009: 44-45).

Existují i další důvody, které zejména na americké straně Atlantiku nabádaly k obezřetnosti. Vedle obav, že by implementace EBOP a z toho vzniklá duplicita a přítomnost dalšího bezpečnostně-obranného tělesa na evropské půdě, což by znamenalo oslabení významu NATO jako ústředního tělesa pro evropskou bezpečnostní spolupráci existoval názor, že by mělo jít o pokus o vyvážení moci právě v reakci na hegemonickou přítomnost USA v Evropě (Peters, 2004: 383). Pokračující ústup „závislosti“ evropských zemí na Spojených státech přitom můžeme pozorovat zejména od konce Studené války a od strukturálních změn na počátku 90. let, kdy konec bipolarity a konfliktu Západ-Východ otevřel západoevropským státům nové možnosti ve vztahu ke „starému“ hegemonovi. Konkrétně EBOP pak můžeme chápat jako určité vyvrcholení střetu a ideologického konfliktu mezi administrativou Spojených států a Evropou, která během Studené války bez výjimky spoléhala na USA a nyní měla možnost se z takto nastaveného vztahu s USA vymanit (Peters, 2004: 382-383)

USA, které byly tímto vývojem znepokojeny, sice naoko vyjadřovaly podporu pokračující evropské integraci (znamenala pro Spojené státy záruku stability na kontinentu), zároveň však byla EBOP a její formulace z Kolínského summitu pro USA z uvedených důvodů zdrojem pokračujících obav o celistvost a funkčnost Aliance (Schmidt, 2006-07: 95).

2. 4. Vývoj událostí, směřující k pražskému summitu

26. září 2001 se v Bruselu uskutečnilo neformální setkání ministrů obrany členských zemí a zástupců NATO. Jednalo se o první setkání členů Aliance od 11. září a na programu jednání byla, pochopitelně, otázka bezpečnostní situace zemí NATO. Zástupci USA zde informovali své spojence o svých záměrech, týkající se reakce na vývoj situace a další plánovaný postup. Představitelé jednotlivých vlád diskutovali o úloze Aliance tváří v tvář akutní hrozbě terorismu či o možnostech kolektivní a individuální pomoci Spojeným státům.¹⁷

Uplatnění článku V zakládající smlouvy bylo ukázkou soudržnosti Aliance a její ochoty v případě nutnosti odpovědět kolektivní akcí na teroristický útok z vnější, namířený proti spojenci. Na druhou stranu začínalo být čím dál jasnější, že k naplnění této úlohy musí NATO přizpůsobit své možnosti a kapacity současným bezpečnostním a vojenským výzvám. Setkání ministrů zahraničí¹⁸ a krátce poté ministrů obrany¹⁹ na půdě NATO v prosinci 2001 znovu zopakovalo odhodlání boje proti mezinárodnímu terorismu, avšak ještě nevtisklo konkrétní podobu změnám a reformám, nutným k adaptaci funkčních složek Aliance. Výstupy z obou mítinků shodně uvádí, že summit v Praze v následujícím roce bude příležitostí ke zhodnocení dosavadních kroků v tomto směru a k předložení konkrétních návrhů na změnu nejen, co se týče vojenské, ale i politické agendy NATO.

Útoky z 11. září naznačily vážnost hrozby terorismu, dále poukázaly na nutnost institucionální a vojenské transformace a potřebu přizpůsobit dostupné obranné prostředky současným bezpečnostním výzvám. Tehdejší generální tajemník NATO, Lord Robertson, označil zářijové teroristické útoky jako „signál k probuzení“ (nejen) pro Alianci, ve svých prohlášeních v lednu a únoru roku 2002^{20 21} opakovaně pronesl důraznou výzvu, týkající se kapacit NATO a jejich zlepšení a již vzhlížel k nadcházejícímu pražskému summitu jako události se zaměřením na zajištění transformace, změny a adaptace Severoatlantické Aliance. NATO identifikovalo terorismus jako hrozbu své bezpečnosti již ve svém strategickém konceptu z roku 1999, ale za současných okolností bylo jasné, že je třeba zaujmout pevnější stanovisko a přijmout boj proti terorismu jako jednu z klíčových misí a poslání Aliance²².

¹⁷ NATO – News: Informal Meeting of Defence Ministers Brussels, 26 September 2001 - Press Guidelines. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_18556.htm, 3. 2. 2016

¹⁸ NATO Press Release M-NAC-2 (2001) 159 – 6. December 2001. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-159e.htm>, 4. 2. 2016

¹⁹ NATO Press Release (2001) 173 – December 2001. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-173e.htm>, 4.2. 2016

²⁰ "NATO After September 11" Speech by... Dostupné na: <http://nato.int/docu/speech/2002/s020131a.htm>, 8. 4. 2016

²¹ "NATO's Future" Speech by NATO Secretary General, Lord Robertson. Dostupné na: <http://nato.int/docu/speech/2002/s020203a.htm>, 8. 4. 2016

²² SHIMKUS, John (2002). Special Report. The War Against Terrorism. Dostupné na: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=247>, 8. 4. 2016

Vedle proběhnuvších konferencí na počátku roku 2002 a v jeho průběhu²³ je třeba zmínit události následujících měsíců tohoto roku²⁴. Z pohledu výstavby a reformy vojenských kapacit Aliance, což je motivem této práce, jsou důležitá formální setkání ministrů zahraničí a obrany v květnu a červnu roku 2002 v tomto pořadí. Výstupem květnového setkání ministrů zahraničí v Reykjavíku bylo implicitní přisouzení globální role aktivitám NATO, které bylo v konečném komuniké uvedeno ve větě „To carry out the full range of its missions, NATO must be able to field forces that can move quickly to wherever they are needed, sustain operations over distance and time, and achieve their objectives“ (2002; <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-059e.htm>). Spojenci tak i navzdory postoji Francie, která se vyjádřila proti celosvětové působnosti paktu, přiřknuli Alianci globální úlohu v boji proti terorismu (Bailey: 2004: 10).

Na červnové schůzi ministrů obrany, jež svým obsahem navazovala na usnesení a doporučení mítinku na Islandu, bylo mj. ujednáno, že tehdy platnou iniciativu DCI („Defense Capabilities Initiative“, schválenou na summitu ve Washingtonu v roce 1999 za účelem zlepšení stávajících obranných kapacit Aliance a jejich přizpůsobení nastupujícímu mezinárodnímu bezpečnostnímu prostředí²⁵) je třeba nahradit novým, odpovídajícím a konkrétnějším programem.²⁶ Budoucí iniciativa by měla být založena na realistických a dosažitelných možnostech jednotlivých zemí či na důsledném plnění vytyčených závazků ze strany členských zemí. Program by měl být zaměřen na úzký okruh vojenských kapacit, klíčových pro nasazení v bojových misích. Vedle toho, že naplnění tohoto plánu zkvalitní schopnosti NATO pro obranu proti terorismu, zároveň dojde ke zlepšení obrany proti potenciálním chemickým, biologickým či jaderným útokům. Plán také zajistí Alianci při eventuálním bojovém nasazení komunikační a informační převahu nebo lepší součinnost mezi vojenskými jednotkami a uskupeními NATO; potažmo v dalších aspektech, týkajících se efektivity v boji.²⁷

Na mítinku ministrů obrany zemí NATO koncem září 2002 ve Varšavě již dostávaly nadcházející transformace a procesy, plánované k příležitosti konání pražského listopadového summitu, konkrétnější podobu. Samotné setkání bylo považováno za hlavní odrazový můstek k setkání hlav států v Praze s dodatkem, že jarní setkání ministrů zahraničí v islandském Reykjavíku nastavilo

²³ Pozdější výstupy generálního tajemníka NATO k otázce boje proti terorismu, společné sezení NATO a Ruské federace, věnující se tomuto tématu apod.

²⁴ NATO Topics – NATO and the Scourge of Terrorism. Dostupné na: <http://www.nato.int/terrorism/chronology.htm>, 5. 2. 2016

²⁵ NATO – Official text: Defence Capabilities Initiative. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27443.htm, 4. 2. 2016

²⁶ Tato tvrzení jsou součástí jednom z výstupů setkání - konečného stanoviska, týkajícího se stavu kapacit NATO.

²⁷ NATO Press Release (2002) 074 – 6 June 2002. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-074e.htm>, 4. 2. 2016

politický směr a agendu pro pražský summit a to samé je teď vyžadováno od ministrů obrany. Generální sekretář Lord Robertson ve svém úvodním prohlášení znovu uvedl důležitost kapacit a to, že na nich závisí samotná důvěryhodnost a kredibilita Aliance a v návaznosti na tento fakt byly předneseny plány konkrétních modernizačních iniciativ. Poprvé zde byl specificky zmíněn Pražský schopnostní závazek PCC, od něhož si čelní představitelé NATO slibovali vytvoření pevného rámce pro jednotlivé země, jež budou v jasně daném časovém horizontu poskytovat své prostředky a zdroje pro zlepšení v jasně daných oblastech, které byly ujednány na dřívější schůzi v červnu²⁸. Rovněž zde bylo upřesněno, že transformace kapacit se netýká jen nových technologií a vybavení, ale zahrnuje i nové způsoby organizace a struktury sil NATO. V návaznosti na to byl poprvé představen plánovaný návrh konceptu Sil rychlé reakce NATO (NATO Response Force – NRF). Aliance pocítovala nutnost zlepšení v otázce rychlého a účinného rozmístění sil a jejich vyslání na bojiště a NRF k tomu měla být klíčem s tím, že bude sehrávat také komplementární úlohu a bude doplňovat (nikoli zbytečně duplikovat či nahrazovat) již existující národní či mnohonárodní schopnosti pro rychlou vojenskou akci. V neposlední řadě bylo na neformálním setkání oznámeno, že vedení NATO usiluje o významné zjednodušení a reorganizaci velitelských struktur Aliance, kdy klíčovými prvky a kritérii pro transformaci velících struktur má být jejich větší pružnost, flexibilita a účelovost. I tato agenda byla plánována k projednání na pražském summitu, který byl chápán jako zásadní milník v existenci Severoatlantické aliance²⁹.

²⁸ NATO Speech: Media Statement SecGen – Warsaw, Poland – 24 September 2002. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s020924b.htm>, 9. 4. 2016

²⁹ NATO Speech: Media Statement SecGen – Warsaw, Poland – 24 September 2002. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s020924b.htm>, 9. 4. 2016

3. Transformační procesy vojenských sil NATO – výsledky summitu 2002

Transformace vojenských složek a kapacit NATO byla již několik měsíců před samotným pražským summitem chápána jako klíčová záležitost, na kterou je třeba se zaměřit. Na setkání v Praze pak byl přijat komplexní balíček opatření, které měly Alianci zajistit nástroje a schopnost čelit novým hrozbám a bezpečnostním výzvám 21. století, jako například hrozbě terorismu nebo šíření zbraní hromadného ničení a NATO si od jejich přijetí slibovalo vybavenost pro podnikání celé škály vojenských operací od peacekeepingu až po náročné bojové akce (NATO, 2004: 26). Tato kapitola deskriptivně-analytické povahy se bude věnovat prvkům vojenské transformace, vzešlým ze summitu; konkrétně půjde o alianční jednotky rychlé reakce (NRF), o program pražského schopnostního závazku (PCC) a také o snahu zefektivnit velící struktury v rámci ozbrojených sil.

Část kapitoly bude věnována iniciativě vytvoření sil rychlé reakce NATO neboli NRF, která zde byla nastartována a přijata o necelý rok později. Vedle popisu vzniku NRF a úskalí, se kterými se síly rychlé reakce musely potýkat, bude text podkapitoly zaměřen na projekt Evropské unie podobného ražení, tzv. „EU Battlegroups“, které vznikly ve zhruba stejném časovém období a v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (SZPB) měly zastávat podobnou úlohu jako NRF. Blíže bude zmíněn charakter a nuance jejich fungování a text se dotkne i problému, kterému NRF čelila v souvislosti s účastí a příspěvky členských zemí.

Dalším tématem bude PCC – Prague Capabilities Commitment nebo také Pražský schopnostní závazek. V jemu věnované podkapitole bude představeno jeho pozadí a původ vzniku, rámcově nastíněn obsah a možné dopady neúspěšné implementace tohoto programu.

Do úsilí o transformaci vojenských sil NATO patří i snaha o zeštíhlení a zefektivnění podoby a fungování velících struktur vojenských sil Aliance. Představena bude jejich nová podoba a obsahem příslušné části textu bude zejména snaha přiblížit rozdíly mezi komplexní a mnohvrstvou podobou velících struktur NATO tak, jak vypadaly na přelomu milénia a jejich zjednodušenou podobou, přijatou na pražském summitu.

V pražské deklaraci se rovněž objevily i dílčí iniciativy, zaměřené na obranu Aliance a občanů členských států proti novým hrozbám, jejichž rozepsání bude předmětem závěrečné pasáže kapitoly.

3. 1. NATO Response Force (NRF)

Jednou z přelomových událostí, ke které na půdě pražského summitu došlo, bylo představení konceptu NATO Response Force – neboli aliančních sil rychlé reakce. Zástupci spojeneckých zemí se v Praze dohodli na spuštění této iniciativy, která má představovat vysoce flexibilní a technologicky pokročilé mnohonárodnostní vojenské uskupení, sestávající z pozemních, námořních i leteckých součástí. Do plánovaného programu NRF spadají i komponenty speciálních jednotek, které budou ve velmi krátkém čase schopny reagovat a odpovědět na bezpečnostní výzvy a situace od krizového managementu až po úlohy charakteru kolektivní obrany. Generál James Jones, tehdejší vrchní velitel spojeneckých sil NATO v Evropě (SACEUR), se o vzniku NRF vyjádřil, že Aliance již nebude disponovat mohutnými, početnými vojenskými jednotkami, které měly význam v období Studené války, nýbrž pohyblivými a schopnými vojenskými složkami v různých stupních bojové připravenosti, díky nimž bude lépe připravena čelit novým hrozbám 21. století³⁰.

Samotný počátek NRF, resp. konkrétní myšlenky na možné vytvoření této iniciativy – se datuje do září roku 2002 na neformální ministerské setkání v Polsku. Ve stejný měsíc vydává americký nezávislý think tank Atlantic Council souhrnnou zprávu o možnostech nadcházející transformace NATO a hovoří zde o vytvoření tzv. Spearhead Force, která by platila za výběrové vojenské uskupení, které bude zahrnovat to nejlepší, co můžou členové Aliance po vojenské stránce nabídnout; disponovala by nejkvalitnějším výcvikem, svého personálu, nejkvalitnějším vybavením a vojenským materiálem a byla by připravena na okamžité nasazení v operační oblasti Evropy i mimo ni (Hunter, Joulwan, Nelson, 2002: 6-7).

Na mítinku ministrů obrany zemí NATO v červnu tohoto roku pak došlo ke schválení konceptu Sil rychlé reakce tak, jak byl posléze představen v Praze. Na tomto setkání bylo přijato, že toto vojenské uskupení bude představovat klíčový element celkové transformace Severoatlantické Aliance, přičemž byl vzat v potaz i vztah mezi silami NATO a bezpečnostní politikou Evropské unie v rámci unijní SZBP³¹ (o vzájemném vztahu mezi NRF a kroky EU podobného charakteru bude řeč dále).

Za specifickým návrhem na vytvoření NRF, resp. odpovídající agendou, která měla být projednávána na pražském summitu, pak stojí tehdejší ministr obrany Spojených států Donald

³⁰ NATO – Topic: NATO Response Force. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm, 10. 3. 2016

³¹ NATO Press Release (2003)066 – 12 June 2003. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-066e.htm>, 10. 3. 2016

Rumsfeld, který směřoval ideu debatu o vytvoření NRF přímo na pražský summit. Rumsfeld poskytl svým evropským spojencům zprávu, která hovoří o vytvoření konkrétní síly zhruba 20 000 vojáků, připravených v krátkém čase zapojit se do konfliktů vysoké intenzity. NRF by nebylo permanentním vojenským uskupením (po společném výcviku by byla jednotka rozpuštěna a její příslušníci by se až do nutnosti společného nasazení vrátili do svého původního zařazení) a na rozdíl od již existujících sborů rychlého zásahu evropského velitelství NATO (ACE), které jsou schopné operovat v místě určení až několik měsíců, by byly jednotky NRF nasazovány na krátce trvající vojenské akce, trvající nanejvýš 30 dní (Kempin, 2002: 1-2).

3. 1. 1. NRF a EU Battlegroups

Jak Severoatlantická Aliance, tak i Evropská unie vynaložily v průběhu první dekády 21. století prostředky na přípravu pro současné a budoucí vojenské operace a představily návrhy konceptů a kapacit pro vytvoření svých sil rychlé reakce. Zatímco na půdě NATO vznikla iniciativa NRF, Evropská unie připravila svůj vlastní koncept vojenských jednotek rychlého nasazení, nazvaný „EU Battlegroups.“ (Bojová uskupení Evropské unie).

Cílem následující podkapitoly bude přiblížit koncept „příbuzný“ NRF – evropské Battlegroups (dále EUBG), zaměřit se na rozdíly mezi dvěma zmíněnými programy a také nastínit pozadí jejich vzájemného fungování a jakési interoperability.

Koncept EUBG má svůj původ v několika programech, proběhlých v období na sklonku a na počátku nového tisíciletí – konkrétně jde o proces rámcového cíle z Helsinek (Helsinki Headline Goal process), který byl v plném proudu od roku 1999 a v rámci kterého se členské státy EU dohodly na vytvoření evropských sil rychlé reakce do roku 2003 o počtu cca 60 000 vojáků a schopností být nasazeny do 60 dnů s udržitelností jednoho roku. Vývoj procesu navázal na francouzsko-britské setkání v bretaňském St.-Malo na sklonku roku 1998, kde byla poprvé artikulována potřeba mít k dispozici kapacity pro provádění samostatných akcí se schopností adekvátně reagovat na mezinárodní krizové situace (Barcikowska, 2013: 1). Za druhý krok k vytvoření EUBG můžeme považovat únor 2003 a další francouzsko-britský mítink, kde došlo v otázce existence evropských sil rychlé reakce k vytyčení kvantitativních i kvalitativních cílů a bylo přijato rozhodnutí o vytvoření několika společných bojových skupin, z nichž každá bude čítat zhruba 1500 vojáků (Kaitera, Ben-Ari, 2008: 1).

Třetím a posledním milníkem ve stvoření evropských bojových skupin je červen 2003 a první

bojová operace mimo prostor EU a mimo evropský kontinent, ke které došlo v rámci prosazování unijní SZBP. Cílem operace Artemis bylo zvládnutí krize v Demokratické republice Kongo a poskytnutí asistence mírovým silám OSN v oblasti. Této operace se zúčastnilo přibližně 1 800 vojáků z několika evropských zemí a její úspěch naznačil, že politická a vojenská tělesa v rámci EU jsou v poměrně krátkém časovém horizontu schopna vyslat své jednotky, které podniknou úspěšný vojenský zásah (Kaitera, Ben-Ari, 2008: 2). Evropské „Battlegroups“ dosáhly operační způsobilosti 1. ledna 2007.

Obě představená uskupení (jak EUBG, tak NRF) mají plnit roli významných bojových složek, které jsou schopny provést rychlý zásah v oblastech out-of-area, čili mimo standardní územní dosah a působnost běžných vojenských jednotek. Mezi těmito dvěma silami je ovšem řada rozdílů:

Nejpatrnějším je vlastní počet vojáků a struktura obou uskupení z hlediska kvantity. Evropské bojové skupiny byly koncipovány jako několik samostatně operujících vojenských jednotek o velikosti praporu (tzn. 1 500 vojáků) včetně podpůrných složek při participaci jednoho nebo více států, přičemž jeden stát bude v rámci „své“ skupiny plnit vůdčí roli a bude v čele jejího fungování. Původní počet bojových skupin byl stanoven na 13 a některé státy přispěly specializovanými podpůrnými složkami (jako např. Kypr se svými lékařskými útvary apod.) (Barcikowska, 2013: 1-2).

Naproti tomu prvními jednotkami NRF byla dvě mnohem početnější uskupení o síle přes 6 000 vojáků, k jejichž představení došlo hned na podzim roku 2003, tedy několik měsíců od formálního schválení konceptu. NRF po dosažení plných operačních schopností v roce 2006 měla k dispozici robustní síly o velikosti více než 21 000 vojáků (Perebeinos, 2014: 1-2). S tím souvisí i další rozdíl – robustním silám NRF nechybí jak námořní, tak letecké komponenty a to zejména díky značnému podílu ze strany USA, kdežto bojové skupiny EU jsou složeny převážně z pozemních složek a v případě nutnosti by musely využít strategické podpory z jiných zdrojů.

Z výše uvedeného je patrné, že se tyto iniciativy i přes určité odlišnosti nemohou vyhnout jisté dvojkolejnosti a že se jejich působnost může překrývat. Z 28 členských států EU je 22 rovněž členem Severoatlantické Aliance a z toho plyne, že několik zemí poskytuje své zdroje a přispívá do obou programů sil rychlé reakce. Řada těchto zemí upřednostňuje účast a podílení se na EUBG a to až dvojnásobnými příspěvky oproti účasti na NRF. Situace dospěla až do stádia, kdy země NATO upozorňují na státy, jež jsou členy obou zastřešujících organizací, že svůj podíl a účast na iniciativě evropských bojových skupin používají jako omluvu pro své nedostatečně plněné závazky a příspěvky v rámci NRF (Kaitera, Ben-Ari, 2008: 8).

3. 1. 2. Fungování NRF

Následující část bude věnována vývoji, který prodělaly jednotky NRF do roku 2006, kdy byly prohlášeny za plně operační. V rámci navazující podkapitoly pak budou zmíněny komplikace, se kterými se iniciativa NRF potýkala např. v souvislosti s angažmá NATO v Afghánistánu.

Necelé dva roky po pražském summitu dosáhly síly NRF počátečního stupně operační schopnosti a od tohoto data již mohly být nasazovány do bojových misí. Na setkání ministrů obrany v říjnu 2004 to oznámil generální tajemník NATO Jaap De Hoop Scheffer společně s nejvyšším velitelem spojeneckých vojsk v Evropě, generálem Jonesem. V této době čítaly síly rychlé reakce přibližně 17 000 vojáků³². Na summitu NATO v roce 2006 v lotyšské Rize pak bylo ohlášeno, že NRF dosáhly plných operačních schopností (Full Operational Capability) a jsou zcela připraveny účastnit se zadaných misí a úkolů v plném rozsahu³³. Pro úplnost dodejme, že síly NRF byly koncipovány pro fungování na bázi rotace a střídání svých členů, kdy jeden operační turnus trvá půl roku.

Spuštění programu NRF znamenalo pro existenci NATO významný milník, neboť Aliance měla poprvé ve své historii k dispozici multinárodnostní kombinované jednotky pod jediným velením. Od dosažení částečných operačních schopností až do roku 2006 však NRF ani zdaleka nebylo v nečinnosti.

Vybrané elementy NRF byly v roce 2004 vyslány, aby poskytly pomoc při zabezpečení konání Letních olympijských her v Aténách a v témže roce podpořily hladký průběh prezidentských voleb v Afghánistánu. Z těchto důvodů byl první rok formálního fungování NRF hodnocen především kladně (Kugler, 2007: 9).

Rok 2005 byl ve znamení intenzivnějšího výcviku třetího a čtvrtého půlročního operačního cyklu NRF (NRF 3 a NRF 4) a také nasazení sil NRF pro pomocné operace v případě přírodních katastrof, konkrétně zemětřesení v Pákistánu. V tomto roce se síly NRF zúčastnily řady cvičení, jako např. manévru „Noble Javelin“ či „Loyal Mariner“, jejichž cílem bylo otestovat schopnosti nasazení NRF v odlehlých oblastech či možnosti a dispozice pro vedení námořních operací. Některé elementy NRF se účastnily záchranných operací na jižním pobřeží Spojených států bezprostředně po úderu hurikánu Katrina v září 2005 (House of Commons Defense Committee, 2008: 49). Od konce října

³² NATO Update: Response Force ready for missions. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/update/2004/10-october/e1013a.htm>, 10. 3. 2016

³³ Riga Summit Declaration (2006) Dostupné na: <http://www.nato.int/DOCU/pr/2006/p06-150e.htm>, 11. 3. 2016

2005 až do února následujícího roku stály složky NRF v čele sil NATO, jež byly vyslány do Pákistánu za účelem humanitární akce v odpovědi na zdejší zemětřesení. NRF zde vedlo specializovaný alianční kontingent podpůrných jednotek či lékařského personálu, jehož skladba byla přímo uzpůsobena provádění pomocných operací v návaznosti na přírodní katastrofy.

V roce 2006 absolvovalo NRF řadu dalších testování svých schopností, do kterých byly zapojeni vojáci z několika členských států NATO a tento cyklus vyvrcholil komplexním vojenským cvičením „Steadfast Jaguar“ na Kapverdských ostrovech, jehož účelem bylo vyhodnotit schopnosti sil být plně operační. Cvičení, při kterém jednotky NRF souběžně podnikaly řadu vojenských operací (obojživelný výsadek, námořní bombardování; ale i třeba simulovanou pomoc při přírodní katastrofě), bylo posledním krokem před již zmíněným dosažením plných operačních schopností, ke kterému došlo ještě tentýž rok (Kugler, 2007: 10).

3. 1. 3. Překážky fungování NRF

Ačkoli NRF dosáhla plné operační způsobilosti v roce 2006, poskytování zdrojů a plnění početních závazků ze strany členských zemí naráželo v tomto období na stále větší komplikace a představovalo problém, který byl jedním z důsledků vysokých nároků na robustní operace NATO v zahraničí. Ministerstvo obrany USA zaznamenalo, že tento problém s nedostatečným naplňováním početních kapacit NRF se týká jen okrajově jejich námořních a leteckých složek; bez povšimnutí tak nezůstaly narůstající potíže členských států NATO poskytovat hlavně pozemní síly.

Zářným příkladem výše uvedeného je operace NATO v Afghánistánu. Vláda Spojených států amerických avizovala, že pokud budou spojenci váhat mezi poskytnutím prostředků pro NRF či pro ISAF, mělo by v takovém případě být upřednostněny příspěvky pro koaliční působení v Afghánistánu. V následujícím roce se dokonce objevil názor, že aktivity NATO v Afghánistánu si do jisté míry přisvojily a převzaly otěže, které patřily NRF (Belkin, Ek, Mages, Mix, 2009: 14).

Pro doplnění je třeba dodat, že velikost kontingentu NATO v Afghánistánu byla v polovině první dekády 21. století více než 2x větší než tamější počet amerických vojáků (40 000 vojáků Aliance oproti 18 000 vojákům USA). Vezmeme-li v úvahu potřeby výcviku či pravidelných rotací vojenského personálu; vyjde nám, že v Afghánistánu – či v budoucím působení tam – bylo vázáno více, než 150 000 vojáků. A zatímco Afghánistán byl prioritou, síly NRF a s nimi spojené závazky se ze strany členských zemí netěšily takové pozornosti. Státy, které dodávaly velké množství vojenských jednotek, v důsledku působení ISAF významně tříštily poskytování svých zdrojů a ty země, které se podílely menším množstvím poskytnutých vojenských sil, se zdráhaly samy početně

podporovat NRF ve světle závažné situace ve střední Asii, která si žádala neodkladnou pozornost celé Aliance (Kaitera, Ben-Ari, 2008: 5).

Generál Deverell, britský vysoký důstojník a velitel společných sil NATO (resp. jejich severní části v Evropě), označil jako jeden ze zásadních problémů fungování NRF otázku dosažení dostatečné politické vůle k tomu, aby byly ze strany participujících zemí splněny jejich (NRF) početní požadavky. Dotkl se také dalšího problému, spojeného s NRF; naplnění početních kvót padá na země, které se neúčastní (nebo jen v minimální míře) operací v Iráku či Afghánistánu a to se často jeví jako problematické. S NRF jsou pak spojeny i další otázky – neshody uvnitř NATO, k jakému účelu NRF vlastně slouží; zda se z původní jednotky, původně zamýšlené pro schopnost rychle zasáhnout a zapojit se intenzivních bojových a krizových situací, nestává pouze nástroj humanitární pomoci či problém financování fungování NRF, kdy nutnost udržovat a provádět operace NRF stojí značné prostředky a vedle lidského kapitálu se účastnické země musí mnohdy vypořádat i se související vysokou finanční zátěží (House of Commons Defense Committee, 2008: 51).

3. 1. 4. NRF v současné době

Podstatné události z hlediska fungování NRF se odehrály v první polovině druhé dekády 21. století. V roce 2013 bylo rozhodnuto, že NRF bude sehrávat ústřední úlohu v rámci alianční iniciativy Spojených sil (Connected Forces Initiative); programu, který zahrnuje společný výcvik, bojovou přípravu, následnou souhrnnou evaluaci apod. a jehož cílem je zajistit schopnost kooperace a společného působení jednotlivých elementů vojenských sil Aliance³⁴.

Na summitu, který se konal následující rok ve Walesu, bylo schváleno vytvoření Společného bojového svazu vysoké připravenosti (Very High Readiness Joint Task Force - VJTF) v rámci NRF, schopné zasáhnout či odpovědět na určitou bezpečnostní výzvu v řádu několika dnů. O rok později se jednotky VJTF účastnily prvního operačního nasazení, kterým bylo mnohonárodnostní vojenské cvičení Noble Jump. Velitelství NRF se nyní nachází v nizozemském Brunssumu, kde je rovněž sídlo jednoho ze společných velitelství NATO v rámci nových velitelských struktur Severoatlantické Aliance³⁵.

³⁴ NATO – Topic. Connected Forces Initiative. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_98527.htm, 12. 4. 2016

³⁵ NATO – Topic. NATO Response Force. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm, 12. 4. 2016

3. 2. Prague Capabilities Commitment (PCC)

Dalším z výsledků pražského summitu bylo přijetí tzv. Pražského schopnostního závazku neboli PCC (Prague Capabilities Commitment), který měl za cíl zlepšit operační schopnosti spojeneckých jednotek jak na individuální, tak na kolektivní bázi.

Samotný program PCC je postaven na zkvalitnění několika široce definovaných oblastí (mobilita a schopnost rozmístění vojenských sil, udržitelnost a logistika, schopnost přežít, možnost efektivního vojenského zásahu a schopnosti vzájemné komunikace, konzultace a velení), přičemž v rámci těchto kategorií si členské země stanovily a konkrétně vytyčily vlastní cíle pro vylepšení svých kapacit³⁶. Hlavy členských států NATO se v Praze dohodly na modernizaci svých stávajících vojenských možností a případný vývoj zcela nových kapacit v oblastech jako je např. obrana proti chemickým, biologickým a jaderným zbraním, zabezpečení rychlého rozmístění bojových a podpůrných vojenských jednotek, zpravodajství a průzkum, zkvalitnění možností při strategických vojenských transportech či tankování za letu atp.³⁷ Jak již bylo řečeno, některé ze závazků byly přijímány na společné úrovni, jako např. problematika vylepšení kapacit v oblasti strategických transportů, jejímž řešením se zabývalo multinárodní konsorcium nebo v případě zlepšení ochrany před zbraněmi hromadného ničení, kdy jednotlivé členské země vytvořily odpovídající síly pod společným velením.

Úsilí o zlepšení vojenských možností a kapacit členských států NATO započalo na Washingtonském summitu přijetím tzv. DCI (Defence Capabilities Initiative), o čemž byla řeč v předchozí části práce. Členské státy nicméně nebyly povinny poskytovat pravidelné zprávy a informovat o pokroku, dosaženém v plnění iniciativy a výsledkem bylo, že ujednané položky DCI nebyly členskými zeměmi naplňovány rovnoměrně.

Na schůzi ministrů obrany v červnu 2002 tedy byla artikulována potřeba nahradit DCI konkrétněji zaměřeným programem. Přijetí PCC mělo odpovědět na problémy s iniciativou z Washingtonu a zároveň mělo reflektovat proměnu bezpečnostního prostředí, jež nastala po útocích z 11. září 2001. (Ek, 2007: 3).

Ministerské tiskové prohlášení týkající se vojenských kapacit NATO, vydané na mítinku Severoatlantické rady v prosinci 2003, informovalo o pokroku v rámci výstavby a plnění PCC;

³⁶ SHIMKUS, John (2005). Progress on the Prague Capabilities Commitment. Dostupné na: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=684>, 7. 3. 2015

³⁷ NATO – Topic: Prague Capabilities Commitment (PCC) (Archived). Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50087.htm, 6. 3. 2016

konkrétně v souvislosti s vytyčenými specifickými cíly, kterých bylo více než 400. Uvedlo, že je třeba se zaměřit na snížení nedostatků v oblastech podpory bojujících sil a podpůrných služeb, jelikož deficit v této otázce by mohl mít za následek omezení schopnosti vysílat alianční síly, potažmo udržitelnost jejich bojových operací. Zmíněna byla i řada úsilí v rámci PCC, na kterých se podílelo více zemí, konkrétně pak vícenárodnostní společné projekty strategických leteckých a námořních transportů či tankování paliva za letu – snah, v jejichž čele stálo Německo (letecké transportní kapacity), Norsko (námořní transp. kapacity) a Španělsko (letecké doplňování paliva)³⁸ (Kugel, 2003: 55). Další multinárodnostní programy zahrnovaly výstavbu společného systému pozemního průzkumu nebo rušení protivníkovy komunikace a rádiového signálu.

PCC je faktickým nástupcem DCI a mnozí analytici označují tuto iniciativu jako pokus o resuscitaci plánu DCI z Washingtonu, jenž byl splněn pouze z dílčí části a v určitých otázkách a byl považován za selhání. Odpovědní zástupci NATO poukazují na skutečnost, že nová iniciativa PCC se od zmíněného programu DCI liší hned v několika podstatných aspektech. Rámec a rozsah iniciativy PCC je o poznání užší a na rozdíl od svého „předchůdce“ z roku 1999 zavazuje členské země k pokroku v konkrétně určených věcech, nastíněných v prvním odstavci této subkapitoly a nezůstává pouze u širokého vymezení dotčených oblastí. Někteří představitelé NATO jsou toho názoru, že jedním z problémů DCI byla vágní a blíže neurčitá formulace požadavků, díky čemuž se většina národů logicky zaměřila na splnění dostupnějších a méně nákladných cílů. Naproti tomu program PCC byl navržen s konkrétními a počítatelnými požadavky na členské státy – zástupci Aliance v Praze přijali plán, který jednotlivé členy zavazuje k plnění konkrétních cílů a získání konkrétního vojenského materiálu (Ek, 2007: 3-4).

PCC rovněž klade zřetelný důraz na kooperaci více států – to například umožňuje členským zemím spojit síly a dát dohromady své zdroje za účely obstarání výbavy, která by v opačném případě byla pro jednotlivé státy finančně či jinak nedostupná. Vedle toho PCC neopomíjí určitou formu „specializace“ jednotlivých zemí či specifických kapacit: tento koncept je obzvláště důležitý pro nové členské státy, kdy pro ně představuje další možnost uplatnění se v rámci NATO. Zatímco Česká republika má k dispozici síly, specializované na obranu proti chemickým a biologickým zbraním a jejich účinkům, Maďarsko může nabídnout kvalifikované ženijní síly a například Rumunsko může v případě potřeby přispět jednotkami, zaměřenými na operace v horském terénu (Ek, 2007: 3).

Nedostatečná implementace a eventuální neúspěch při zavádění opatření PCC ze strany členských

³⁸ Statement on Capabilities issued... Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-149e.htm>, 16. 3. 2016

zemí by měl pro Alianci a její integritu vážné důsledky. Zaprvé by tím NATO vyslalo do světa nechtěnou zprávu, že spojenci v jeho řadách neberou dohodu o (s)plnění závazků z Prahy vážně, což by snížilo kredibilitu a důvěryhodnost Aliance nejen navenek, ale i mezi svými členy. Také by tím došlo k vážnému ohrožení schopnosti NATO fungovat jako vojenský pakt. Republikánský kongresman John Shimkus, jenž zastává funkci delegáta Spojených států v Parlamentním shromáždění NATO, v této souvislosti hovoří o naplňování aliančních kapacit jako o problému současné doby a zmiňuje, že tato otázka by patrně měla okrajový význam v 90. letech, kdy operační rádius Aliance nesahal dál, než za Balkán. S novým milénium a zejména s působením v Afghánistánu se však situace změnila: NATO je buď schopné fungovat jako vojenská aliance a projektovat svou moc i do vzdálenějších oblastí (out-of-area), v opačném případě pak ale ztrácí svoji pozici jednoho z významných hráčů na poli mez. bezpečnosti. Naplnění ujednání z pražského summitu a konkrétně PCC má tedy jak vojenský, tak politický význam³⁹.

Jako moment předběžného uzavření iniciativy PCC potom můžeme považovat konání summitu NATO v lotyšské Rize, kde byla v zájmu zachování nedělitelnosti spojenecké bezpečnosti, schopnosti čelit novým hrozbám a nutnosti pokračující transformace přijata tzv. Souhrnná politická směrnice (Comprehensive Political Guidance – CPG)⁴⁰. Tato směrnice, také vycházející z platného znění strategické koncepce z Washingtonu, se současně věnuje veškerým aliančním kapacitám, plánování a zpravodajství a představuje komplexní rámec pro vývoj, budování a efektivní management schopností NATO s výhledem na příštích 10 až 15 let⁴¹. Na řízkém summitu konkrétně došlo k revizi PCC ve smyslu zaměření se na oblasti vývoje kapacit, které mají v rámci NATO vysokou prioritu. CPG na toto konto uvádí širokou škálu specifických požadavků a jako hlavní priority výstavby kapacit NATO uvádí vývoj expedičních sil, schopných působit v nejrizikovějších oblastech světa, schopnost vypořádat se s asymetrickými bezpečnostními hrozbami, zajištění informační převahy apod. (House of Commons Defense Committee, 2008: 45). Na povaze těchto okruhů kapacit NATO je vidět, že CPG přikládá zvláštní význam rozvoji schopností, nutných k úspěšnému provádění expedičních operací mimo euro-atlantický prostor. Ačkoli jsou závěry programu PCC i poté platné, v oficiálních dokumentech a výstupech NATO se v souvislosti s transformací dále objevují odkazy na zmíněnou směrnici CPG.

³⁹ SHIMKUS, John (2005). Progress on the Prague Capabilities Commitment. Dostupné na: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=684>, 7. 3. 2015

⁴⁰ Riga Summit Declaration. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, 31. 3. 2016

⁴¹ NATO – Official text: Comprehensive Political Guidance. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/on/natohq/official_texts_56425.htm, 31. 3. 2016

3. 3. Zefektivnění velení NATO

V Praze rovněž došlo k odsouhlasení zprávy, vzešlé z dřívějších setkání ministrů obrany, která hovořila o nutnosti větší efektivity a přehlednější koordinace v rámci velících struktur NATO a v souvislosti s tím navrhovala jejich novou podobu, která měla být znatelně „zeštíhlená, více efektivní a výkonná“⁴².

Nový návrh na změnu velitelských struktur počítal s existencí dvou strategických velitelských center, z nichž jedno mělo plnit operační roli a druhé mělo převzít funkční úlohu (což znamená řízení pokračující transformace vojenských sil NATO a podpora vzájemné operační kompatibility a koheze aliančních vojenských sil). Operační velitelství (Allied Command Operations - ACO), jenž zahrnovalo jak pozemní, tak námořní i vzdušné síly NATO, mělo být umístěné v Evropě – konkrétně v Belgii a vedle odpovědnosti za průběh vojenských operací a akcí spojeneckých vojsk bylo plánováno jeho zaštípení podpůrnými velitelstvími. Naproti tomu funkční velení Aliance (Allied Command Transformation - ACT) se mělo nacházet ve Spojených státech amerických (NATO, 2004: 28-29).

3. 3. 1. Velitelské struktury před pražským summitem

Podoba velících struktur NATO, jež fungovala do doby konání podzimního summitu NATO, měla svůj původ na Washingtonském summitu v roce 1999. Na sklonku 20. století fungovala velitelství NATO jednak pro oblast Evropy a jednak pro Atlantik, kde byly přítomny Spojené státy (ACE – Allied Command Europe, potažmo ACLANT – Allied Command Atlantic). Evropská část velení pak byl dále rozdělena do dvou regionálních velitelských center – severního a jižního, z nichž každé sdružovalo několik dílčích velení, založených jednak na geografické poloze jednotlivých složek NATO a jednak na jejich typu (např.: Pod regionální velení Sever náležela velení další úrovně – společné velení Severu, Severovýchodu a na stejné úrovni se nacházela střediska geograficky odpovídajících leteckých či námořních sil, přičemž tyto měly pro své území vlastní kombinovaná operační centra) (Pedlow, 2009: 12-13). Doktor Gregory Pedlow – historik NATO v rámci aliančního vrchního velitelství v Evropě (SHAPE) – dále tvrdí, že tato forma velitelské struktury značila změnu priorit v rámci Aliance, kdy uplynulý studenoválečný stav nahradil koncept, který se snažil rovnoměrně vyvážit význam Severu a Jihu Evropy) (Pedlow, 2009: 12). Vicemaršál letectva v rámci NATO Andrew Vallance k tomu dodává, že vlastní vrchní evropské velení ACE mělo k

⁴² NATO Update: NATO transformed: new members, capabilities and partnerships. 21 Nov. 2002. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/update/2002/11-november/e1121e.htm>, 14. 3. 2016

dispozici dodatečný řetězec druhé a třetí úrovně velení s několika ústředími, které byly rozdělené podle své geografické příslušnosti. Vallance také přibližuje velící strukturu atlantické části NATO, která se skládala ze tří regionálních a dvou operačních velitelství. Velitelské struktury NATO z roku 1999 se tak skládaly z celkem 20 velitelství nejvyšší úrovně, což nicméně znamenalo znatelné snížení jejich počtu oproti předchozím obdobím, kdy se kostra Aliance skládala z 65 velitelských center⁴³.

3.3.2. Nové struktury

Vallance rovněž zmiňuje, že reorganizace velitelských struktur NATO po pražském summitu probíhala podle principu funkcionality a nikoli geografické příslušnosti, jako tomu bylo dříve. Dotýká se faktu, že systém velení z roku 2003 také tvoří dvě hlavní strategická velitelství, ale zde většina podobností s podobou minulé struktury končí. Opakuje, že veškerá operační činnost NATO byla soustředěna do zmíněného velitelství ACO (tzn. sloučení operačních složek ACE a ACLANT), jehož působnost a řídicí mechanismy nyní sahaly na celé území, pokryté Aliancí a jejími členy. Velitelství ACT mělo za úkol řídit transformační procesy v rámci NATO, přičemž tyto měly být v určité míře – vzhledem k rapidně se vyvíjejícímu mezinárodnímu prostředí – neustále aktivní.

Co se týče vlastní podoby nových struktur, tak ACO – které svou podobou připomínalo svého „předchůdce“ ACE – mělo taktéž své hlavní sídlo v Belgii (známá a tradiční zkratka SHAPE – Supreme Headquarters Allied Powers Europe); nicméně, „Europe“ v tomto označení mělo znamenat ne „pro Evropu“, ale „leží v Evropě“ – což je odrazem mnohem většího geografického pokrytí než dříve. Bylo plánováno, že SHAPE bude řídit trojici společných operačních velitelství (Joint Force Commands - JFCs), kde bude ležet odpovědnost za veškeré alianční operace na zemi, ve vzduchu i na moři – jde o společná velitelství v Brunssumu (Nizozemsko), Neapoli (Itálie) a v Lisabonu (Portugalsko) (Operační základna v Portugalsku byla ovšem na konci roku 2012 zrušena⁴⁴). Zřejmě zjednodušení s sebou přineslo i vznik šesti dílčích velících složek, které měly ve svém prostředí poskytovat pružnou rezervu pro hlavní velitelská místa. Tyto složky existují vždy po dvou pro vzdušné, pozemní a námořní síly – v Izmiru (Turecko), Ramsteinu (Německo), Madridu,

⁴³ NATO – Opinion: A radically new command structure for NATO. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_20595.htm, 15. 3. 2016

⁴⁴ Supreme Headquarters Allied Powers Europe. Dostupné na: <http://memim.com/supreme-headquarters-allied-powers-europe.html>, 15. 3. 2016

Heidelbergu (Německo), Neapoli a Northwoodu (Velká Británie)^{45 46}.

V porovnání s dřívějšími velitelskými strukturami NATO je tato nová podoba méně náročná a to jak s ohledem na svůj funkční aparát, tak v otázce nutného personálního zajištění.

3. 4. Obecné kroky

Vedle těchto konkrétních úsilí došlo v kontextu pražského summitu ke shodě i na dalších opatřeních, která byly zaměřena na specificky pojmenované hrozby, se kterými se Aliance může ve 21. století potkat a v konečném textovém výstupu ze summitu byly formulována v dílčích bodech na úrovni NRF či PCC⁴⁷.

Pod opatření, obecně nazvaná „boj proti novým hrozbám“, můžeme zařadit program na obranu proti terorismu, počítající se snahou implementace Akčního plánu občanského pohotovostního plánování (CEP) pro zlepšení připravenosti civilních osob v případě jejich napadení chemickými, biologickými či jadernými zbraněmi (NATO, 2004: 29).

V souvislosti s tímto byla podpořena implementace několika dílčích iniciativ, zaměřených na posílení aliančních obranných kapacit proti použití ZHN – řeč je o prototypu analytické laboratoře; reakčního týmu pro případ nasazení při zmíněných nekonvenčních útocích, virtuálního obranného střediska či systému, sloužícímu k lokalizaci biologických hrozeb a detekci použití biologických zbraní atp (NATO, 2004: 30). Při posuzování a schvalování uvedených iniciativ, namířených proti použití nekonvenčních NBC zbraní (Nuclear, Biological, Chemical) byl pro NATO klíčový princip včasné detekce útoku a přesné diagnózy a odhadu jeho rozsahu; čím včasnější odhalení a zjištění, tím rychlejší odpověď a minimalizace škod (Aguilar, Benítez, 2004: 2). V rámci zavádění nových obranných procesů bylo rovněž rozhodnuto zaměřit pozornost na posílení kapacit pro obranu před kyberútoky či posílení kooperace, co se týče aktivit zpravodajských služeb a výměny informací mezi nimi (NATO, 2004: 32).

⁴⁵ SHAPE - Military Command Structure. Dostupné na: https://www.shape.nato.int/military_command_structure, 15. 3. 2016

⁴⁶ VALLANCE, Andrew (2003). A radically new command structure for NATO. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/review/2003/NATO-Strategic-Partners/Radically-new-Command-Structure-NATO/EN>, 15. 3. 2016

⁴⁷ Prague Summit Declaration. Dostupné na: <http://www.nato.int/DOCU/pr/2002/p02-127e.htm>, 14. 3. 2016

4. Transformace vojenských sil ve strategických dokumentech vybraných zemí

V této kapitole, jež je koncipována jako těžiště vlastní práce a věnuje se pro ni klíčovému tématu, budou zpracovány národní strategické dokumenty od roku 2003, tj. od prvního následujícího roku po konání pražského summitu, na kterém byly přijaty konkrétní transformační iniciativy, které byly popsány v předchozí části práce. Horní hranicí pro zkoumané dokumenty bude rok 2008, tj. dva roky od summitu v Rize, kdy byly v oficiálních aliančních dokumentech odkazy na iniciativu PCC nahrazeny odvoláními na komplexnější program CPG⁴⁸ a síly NRF již byly dva roky plně operační a akceschopné. Cílem této kapitoly bude na základě analýzy národních strategických textů zjistit, jak státy k transformaci vojenských sil NATO přistupují právě prostřednictvím oficiálních strategických dokumentů. V nich bude zkoumán přímo výskyt konkrétních položek, spojených s reformními iniciativami z pražského summitu a zobrazování či dopady fenoménu transformace vojenských sil. V závěru kapitoly pak dojde ke srovnání toho, jak se liší zobrazování a význam těchto transformačních procesů v textech níže analyzovaných států.

Je nutné podotknout, že každá ze zemí, jejíž dokumenty budou zpracovávány, sehraává v rámci NATO velmi specifickou roli, která souvisí i s nastavením jejich zájmů či dispozic v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Spojené státy přes svou významnou a ústřední pozici v Alianci směřují svoji zahraničně-bezpečnostní politiku odlišným směrem než evropská část NATO a soustředí svoje zájmy primárně svým a pro ně žádoucím směrem.

První evropskou zemí NATO, jejíž dokumenty budou zanalyzovány, je Spolková republika Německo, jež v regionu Evropy hraje roli ekonomicky velmi výkonné země, nicméně v otázce jeho vojensko-politických aktivit a působení v Severoatlantické alianci není jeho role tak jednoznačná a existuje mnoho názorů (i z řad německých politiků), kteří požadují, aby SRN fungovalo v otázkách mezinárodní bezpečnosti aktivněji a odpovědněji, jelikož mezinárodní prostředí se vyvíjí a s ním i požadavky na fungování NATO⁴⁹.

Na příkladu České republiky, která je třetí vybranou zemí a zároveň jednou z prvních zemí bývalého východního bloku, která přistoupila k Alianci (a u které navíc datum vstupu dělí od konání sledovaného summitu relativně krátká doba – 3 roky a necelých 9 měsíců), bude znázorněn postoj čerstvě přijaté post-socialistické země ke společným obranným strukturám a Severoatlantickému

⁴⁸ NATO – Official text: Bucharest Summit Declaration. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, 31. 3. 2016

⁴⁹ SCHULZE, TIMM (2015). Evolving Responsibility – Germany's NATO Membership at Sixty... Dostupné na: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=3865>, 10. 4. 2016

paktu.

4. 1. Spojené státy americké

Vláda Spojených států od roku 2002 až do roku 2006 nevydala národní bezpečnostní strategii⁵⁰; která je určujícím dokumentem, v němž jsou artikulovány významné zájmy a cíle USA, klíčové pro jejich bezpečnost. Sledované dokumenty z období před rokem 2006 proto vychází z tehdy platné strategie, vydané v září roku 2002⁵¹ – tedy ještě před konáním listopadového summitu NATO v Praze.

Spojené státy nepřikládají transformačním procesům a iniciativám, dohodnutým na půdě NATO, nijak valnou pozornost a ve svých základních strategických dokumentech – Národních vojenských, potažmo bezpečnostních strategiích – se primárně zaměřují na kroky k zajištění své bezpečnosti, ev. svých národních zájmů a v otázce transatlantické kooperace sledují určitou vlastní linii. Ve zmíněných dokumentech nalezneme náznaky a vodítka, pod nimiž se mohou skrývat zmínky o NATO či tématu transformace vojenských sil. Pozornost bude postupně věnována Národním strategickým dokumentům a obranným či vojenským strategiím z let 2004-2008 a jejich textu, který se převážně soustředí na úlohy, plynoucí ze současného bezpečnostně-vojenského prostředí pro samotné Spojené státy. Do rozebíraných dokumentů bude zařazena i národní strategie pro boj proti terorismu, vydaná za vlády prezidenta Bushe v únoru 2003, tj. jen několik měsíců po konání pražského summitu⁵². Na ní bude dále demonstrováno zahraničně-bezpečnostní zaměření Spojených států a jejich soustředění na přímé hrozby vůči celistvosti a integritě vlastní země na úkor událostí v rámci spojeneckých svazků, byť jen ve strategických dokumentech.

4. 1. 1. Rozkol mezi USA a evropskými členy NATO

Spojené státy americké, jakožto jedna z 12 zakládajících zemí NATO, plnily již od založení Aliance dominantní roli v rámci celého transatlantického partnerství a byly klíčovým členem paktu. V novodobé historii po konci Studené války byl však vztah Spojených států a Severoatlantické aliance

⁵⁰ National Security Strategy Archive. Dostupné na: <http://nssarchive.us>, 27. 3. 2016

⁵¹ The National Security Strategy of the United States of America – 2002. Dostupné na: <http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>, 27. 3. 2016

⁵² President Bush Releases National Strategy for Combating Terrorism. Dostupné na: <http://fas.org/irp/news/2003/02/wh021403c.html>, 2. 4. 2016

podroben zatěžkávací zkoušce. Právě ve sledovaném období totiž zakusilo společenství USA a evropských členů NATO neshody, týkající se vojenské kampaně vedené americkými silami v Iráku v roce 2003 a s tím související rozepře, týkající se její legitimacy a jejího vedení.

Ještě před březnovou invazí v roce 2003 vzneslo Turecko požadavek na podporu ze strany NATO na základě článku 4 zakládající smlouvy Aliance. Podle znění tohoto článku poskytlo NATO Turecku požadovanou asistenci, učinilo předběžná opatření a na jeho území rozmístilo obranné prostředky⁵³, tomuto vývoji však předcházela výměna názorů uvnitř Aliance mezi USA a významnými evropskými členy NATO. Francie, Německo a Belgie zprvu vetovaly záměr vojenské podpory Turecku a to se setkalo s nespokojeností Spojených států, které žádost Turecka, zahájení strategického plánování a faktické uskypšení vojenských akcí, namířených proti Iráku, již od začátku plně podporovaly. Americký vyslanec při NATO Nicholas Burns označil počínání zmíněných evropských zemí Aliance za nešťastné rozhodnutí, kvůli kterému NATO ztrácí na své kredibilitě. Důvodem pro počáteční veto a pomyslnou krizi v transatlantických vztazích byl rozdílný pohled na iráckou situaci – zatímco Francie, Německo a Belgie usilovaly o její mírové řešení, Velká Británie, Itálie či Španělsko (např.) podporovaly návrh, aby NATO urychleně a bez výhrad začalo s vojenským plánováním⁵⁴.

4. 1. 2. Národní strategie pro boj proti terorismu (National Strategy for Combating Terrorism) (2003)

Tento dokument, jež představoval pro rok 2003 zásadní strategický text, se podrobněji věnuje hrozbě terorismu a přibližuje její pozadí a povahu. Zároveň také vytyčuje a konkretizuje cíle, které je třeba v boji proti globálnímu teroru dosáhnout (National Strategy for Combating Terrorism, 2003: iii).

V textu nenalezneme konkrétní zmínky o transformaci NATO či transformačních procesech, přijatých v rámci NATO na summitu před několika měsíci. V pasáži, kde jsou rozepsané cíle boje proti terorismu jako např. zlikvidovat teroristy a teroristické organizace či zabránit tomu, aby byl terorismus sponzorován nebo jinak podporován a aby teroristé nemohli nacházet útočiště pro svůj výcvik, posilování apod., se objevuje „pouze“ potřeba spolupráce s ochotnými a schopnými státy. Zde je přímo uvedeno, že po útocích z 11. září sklidily Spojené státy ovoce, plynoucí z jejich působení a zapojení do Severoatlantické aliance, což se projevilo doslova bezprecedentním

⁵³ NATO – Topic: NATO and the 2003 campaign against Iraq. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51977.htm, 13. 4. 2016

⁵⁴ OLIVER, Mark (2003): Veto deepens Nato rift over Iraq. *The Guardian*. Dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2003/feb/10/iraq.france>, 13. 4. 2016

uplatněním článku V zakládající smlouvy o NATO. Kromě této zmínky se dokument ve svém zbytku dále zaměřuje na pozici USA v boji proti teroru či na implikace, které z něj a z možných reakcí mezinárodního společenství plynou pro Spojené státy americké (National Strategy for Combating Terrorism, 2003: 20).

4. 1. 3. Národní vojenská strategie (National Military Strategy) (2004)

Dokument z roku 2004 je podle předsedy Sborů náčelníků štábu zaměřen na roli amerických ozbrojených sil pro udržení vůdčího postavení Spojených států v rámci mezinárodní komunity, což zahrnuje jak úlohu boje s terorismem, tak kupříkladu podporu nastupujících demokracií. Americká aktivita je v tomto směru naprosto zásadní a ozbrojené síly Spojených států mají být připomínkou amerického odhodlání ochraňovat a sloužit společným zájmům. Národní vojenská strategie také zpracovává úkoly a požadavky, obsažené v dosud platné národní bezpečnostní strategii z roku 2002 (NMS, 2004: 2).

Vojenská strategie dále hovoří o vojenských cílech USA a zde definuje čtyři záměry: Ochrana Spojených států před přímým napadením, zajištění strategické převahy a zachování globální svobody, prosazení přijatelných bezpečnostních podmínek pro pořádek na mezinárodní scéně a posílení aliancí a partnerství za účelem možnosti dosažení společných cílů. Souvisejícími vojenskými cíly jsou zajištění ochrany Spojených států proti vnějším útokům či předcházení konfliktům a překvapivým úderům na USA. Následuje dodatek o nutnosti transformace vojenských kapacit za účelem dosažení těchto cílů (NMS, 2004: 9); ale není zde jejich konkrétní upřesnění či pojmenování a transformace vojenských sil v rámci spojeneckých svazků tím tedy nemusí být myšlena.

Dokument dále upozorňuje na fakt, že americké strategické cíle volají po vytvoření systému společných vojenských sil; založených na dostatečně schopných či flexibilních kapacitách se schopností kombinovat přednosti jednotlivých složek ozbrojených sil – sil s kapacitami, jež se nebudou „omezovat“ na možnost střetu s konkrétním potenciálním protivníkem, nýbrž na celkový způsob boje, vedeného nepřáteli a které poskytnou nové možnosti a způsoby, jak čelit nadcházejícím výzvám. Jejich atributy by měla být např. přizpůsobivost, decentralizace, vzájemné propojení nebo možnost rychlého nasazení a udržitelnosti na světových bojištích (NMS, 2004: 15). Strategie následně zmiňuje pozadí a okolnosti vytvoření domácích sil, určených k obraně země či vizi do budoucna, kde jsou vypsány názvy obranných a organizačních iniciativ (NMS, 2004: 21-26).

4. 1. 4. Národní obranná strategie (National Defense Strategy) (2005)

Národní obranná strategie, která je klíčovým strategickým dokumentem zabývajícím se vojensko-bezpečnostní situací pro rok 2005, určuje pozici a postoje Spojených států k obraně vlasti a svých zájmů. Tento dokument je za těmito účely mj. zaměřen také na strategickou spolupráci se spojenci USA po celém světě a věnuje se bezpečnostním hrozbám a úkolům, které před Spojenými státy stojí (NDS, 2005: i).

První část dokumentu je věnována otázce zajištění americké bezpečnosti ve 21. století, potažmo popisu role USA ve světě, měnícímu se mezinárodnímu prostředí a bezpečnostním výzvám, kterým v současné době musí Spojené státy čelit. Konkrétní zmínku o Severoatlantické alianci či jejich vojenských silách zde nenajdeme; strategie nicméně uvádí předpoklady, které utváří strategii amerického působení na mezinárodní scéně a jako slabina současného stavu z pohledu USA je zde zmíněno, že schopnost USA řešit samostatně globální bezpečnostní výzvy se může ukázat jako nedostatečná (v návaznosti na to pak existuje nebezpečí, že někteří spojenci se rozhodnou nejednat v souladu s postupem Spojených států nebo k tomu nebudou mít prostředky). Najdeme zde zmínku o tom, že vůdčí postavení USA může v ostatních vyvolávat neklid či odpor a o tom, že Spojené státy a jejich spojenci jsou prvořadými cíli mezinárodního terorismu a extremismu (NDS, 2005: 5-6).

Druhá část dokumentu dále rozpracovává samotnou strategii obrany; strategické cíle (z nichž prvním je otázka zabezpečení USA proti eventuálnímu přímému útoku) a způsoby jejich dosažení, kde je v první řadě kladen důraz na zajištění bezpečnosti přátel a spojenců v mezinárodním prostředí (NDS, 2005: 7-9).

Třetí a závěrečná pasáž dokumentu se zabývá požadovanými strategickými (nikoli přímo vojenskými či technickými) kapacitami a prostředky Spojených států, přičemž jako klíčové transformační procesy z hlediska obrany jsou zde uvedeny snahy o posílení v oblasti zpravodajství nebo ochrany důležitých základen a míst, odkud by ozbrojené síly USA mohly vést své operace (NDS, 2005: 15-16).

4. 1. 5. Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy) (2006)

Tato národní bezpečnostní strategie, která byla vydána za vlády prezidenta G. W. Bushe v roce 2006, představuje stěžejní dokument, v němž jsou artikulovány zájmy, cíle a úlohy Spojených států

na příští čtyřleté období, které souvisí s bezpečností země. Dokument je také určující pro další oficiální texty (jako např. obranná strategie z roku 2008, jejíž rozbor následuje v další podkapitole), které z něj svým obsahem vycházejí, navazují na něj či jeho body dále rozpracovávají.

Kromě reflexe významných událostí na mezinárodní scéně, které se staly od roku 2002 (svržení tyranii v Afghánistánu a Iráku, barevné revoluce v bývalých post-sovětských zemích apod.) (NSS, 2006: 2) je zde (vyjma úkolu pokračovat v dosavadním úsilí) také zmínka o nutnosti kooperace USA s jejími spojenci. V pasážích III a IV se strategie věnuje potřebě posílení dosavadních společenství za účelem porážky globálního terorismu a spolupráci s úkolem prevence útoků proti USA nebo jejím přátelům, respektive spolupráci s „ostatními“ (státy) na zmírnění regionálních konfliktů (NSS, 2006: 8, 14).

NATO, resp. jeho ozbrojené síly či kapacity v tomto dokumentu nejsou konkrétně zmíněny. Nicméně, podle podoby a struktury cílů budoucího postupu, nastíněného v obou pasážích (v části III se hovoří o posílení společenství v boji s terorismem hovoří o prevenci či zabránění získání WMD, část IV obsahuje pojednání o prevenci konfliktů, podmínkách intervence, post-konfliktní stabilizaci či genocidě) (NSS, 2006: 12, 15-17) lze usuzovat, že zahraniční svazky (zejména pak transatlantické spojení v rámci NATO) budou v těchto plánech sehrávat podstatnou roli.

4. 1. 6. Národní obranná strategie (National Defense Strategy) (2008)

Ve vztahu k Národní bezpečnostní strategii a pro zajištění bezpečnosti amerických občanů identifikuje tento dokument pět širších úkolů. Některé z těchto úkolů, např. obrana vlasti, jsou úkolem čistě domácím (a do jisté míry také vítězství ve válce proti extremistickým a násilným huntím, což je široce vytyčený cíl, specifický pro USA), v dalších úlohách, které se týkají zabraňování konfliktu a podpory mezinárodní bezpečnosti přichází ke slovu zmínky o zahraničních vztazích Spojených států se zeměmi jako Čína nebo Rusko, o jejich přednostech, současných prospektech apod (NDS, 2008: 6-7, 9-12).

Ohledně způsobu dosažení těchto cílů uvádí strategie potřebu volby či výběru klíčových států pro budoucnost Spojených států. S tím souvisí tvrzení, že i přes nárůst významu role nestátních aktérů v mezinárodním systému jsou i nadále základem pro světový řád národní státy. Pro USA z toho plyne, že důležitou součástí obrany země je nutnost přesvědčit strategicky důležité státy, že napadení nebo ohrožení USA je z jejich strany zbytečné a v konečném důsledku sebezničující (NDS 2008: 13). Spojeneckých svazků se pak dotýká uvedená nutnost posílit a rozšířit aliance a strategická partnerství, kdy systém společenství USA představuje i nadále klíč k úspěchům Spojených států na

mezinárodní scéně a významným způsobem přispívá k dosahování a plnění amerických zájmů. V následném podrobnějším pojednání nalezneme zmínku o tom, že kapacity amerických spojenců jsou v mnoha případech dosti specifické. S ohledem na to text rovněž připouští, že Spojené státy se budou moci spolehnout na řadu svých spojenců v případě méně náročných nasazení (peacekeeping, humanitární pomoc apod.), přičemž složitější operace vyšší intenzity (jako příklad jsou zde uvedeny komplexní protipovstalecké a konvenční operace) spíše zapojí daleko méně spojenců – těch, kteří k tomu najdou nejen prostředky, ale také společnou vůli (NDS, 2008: 15). Dokument rovněž zmiňuje nutnost pracovat se spřátelenými a spojeneckými zeměmi na zlepšování a transformaci jejich kapacit a v návaznosti na to uvádí oblasti, jež jsou pro transformaci mimořádně důležité (výcvik, vzdělání či technická pomoc). Tato pasáž je uzavřena tvrzením, že partnerství a svazky, jichž jsou Spojené státy členem, musí být schopny uplatnit adekvátní vojenskou či nevojenskou sílu tam, kde je třeba – což je zásadním předpokladem boje proti transnacionálnímu nepříteli, schopnému přizpůsobit se bezpečnostním výzvám a podmínkám (NDS, 2008: 16).

Obranná strategie se na straně 18 dále zabývá přímo prostředky a kapacitami ministerstva obrany USA, potažmo ozbrojených sil. Odkazuje přitom na pravidelně vydávanou tzv. Čtyřletní zprávu o obraně (Quadrennial Defense Report – QDR) z roku 2006⁵⁵ a také na specifické kapacity pro boj s terorismem a ochranu domovské země. V rámci pojednání o prostředcích se strategie zmiňuje o posilování rozrůstajícího systému aliancí a spojenectví, které je potřebné pro úspěšné naplňování či implementaci strategií a postupů USA, v čemž můžeme najít návaznost na obsah Bezpečnostní strategie z roku 2006. Severoatlantická Aliance je zde uvedena jako příklad formálního a tradičního spojenectví, jež prokázalo svou odolnost a přizpůsobivost tváří v tvář změnám mezinárodního prostředí (NDS, 2008: 18-20).

4. 2. Spolková republika Německo

Na rozdíl od Spojených států amerických nebo České republiky, jejíž oficiální texty budou analyzovány následovně, nevydává SRN strategické a vojenské dokumenty s téměř každoroční pravidelností a nemá k dispozici pravidelné bezpečnostní či vojenské strategie. Ke stavu a výhledu bezpečnostní situace Německa vydává Spolkové ministerstvo obrany dvojici stěžejních a souhrnných dokumentů – jednak jsou to Obranně-politické směrnice pro oblast činnosti spolkového

⁵⁵ Quadrennial Defense Report Review. Dostupné na: <http://archive.defense.gov/pubs/pdfs/QDR20060203.pdf>, 1. 4. 2016

ministra obrany a dalším textem je Bílá kniha Německé bezpečnostní politiky⁵⁶, přičemž oba tyto dokumenty jsou vydávány ve větších časových intervalech, než jak je tomu např. u textů České republiky (Směrnice v SRN vycházejí po osmi letech a Bílá kniha je vydávána po jedné dekádě). Analýze z pohledu zohlednění transformace budou podrobeny oba tyto dokumenty, resp. jejich odpovídající vydání (Směrnice z roku 2003 a Bílá kniha z roku 2006).

4. 2. 1. Obranně-politické směrnice pro oblast činnosti spolkového ministra obrany (Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich des Bundesministers der Verteidigung) (2003)

Podle vlastních slov spolkového ministra obrany je dokument obranně-politických směrnic zásadním textem, který pracuje se zásadními událostmi a změnami v bezpečnostně-politické situaci v Evropě a ve světě. Tyto směrnice utváří a představují principy německé obranné politiky, potvrzují a nastiňují konkrétní úlohy pro německé ozbrojené síly (Bundeswehr) a zároveň obsahují zadání a předpisy, týkající se jejich současných a budoucích schopností.

Tento oficiální dokument ministerstva obrany SRN slouží jak zástupcům ozbrojených sil, tak veřejnosti a poskytuje jasné a srozumitelné pojednání o stavu německých ozbrojených sil a o úlohách a činnostech, které jsou potřeba pro posílení německé bezpečnosti a mírového uspořádání světa (Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich..., 2003: 1).

Vlastní dokument je pak rozdělen do dvou tematických celků. Následující analýza textu obranně-politických směrnic bude změřena na díl druhý, který se věnuje směrnicím a principům v otázkách obranné politiky spíše než na díl první, jenž popisuje pozadí, politické okolnosti a vysvětlení pozadí a vlastností dokumentu jako takového (Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich..., 2003: 3).

V druhém dílu dokumentu je znovu zdůrazněn význam euroatlantického svazku; konkrétního spolenectví s USA, které je klíčem pro bezpečnost v evropském regionu a členství Německa v NATO, jež je základním stavebním kamenem jeho bezpečnosti. V této části kapitoly o německé obranné politice, konkrétně v pasáži o multinárodnostním začlenění v odstavci 48, nalezneme mj. i formulaci, podle které jsou SRN a její ozbrojené síly v NATO integrovány doslova „více, než ostatní partneři v rámci svazku“ (Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich..., 2003: 24); což je však zároveň doprovázeno závazkem, že tato vyčnívající role ozbrojených sil s sebou přináší výjimečnou odpovědnost ve snaze vést NATO správným směrem.

⁵⁶ BMVg.de: Dokumente. Dostupné na: http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/DcLBDYAgDADAWVyg_ftzC_VXsIEGalUXF9zhyf-IKYkejGlijseUdbwQmgzwZCY-c4sPrpVcSlAmjiYM1xWnsbjL1sywdHoTKR, 31. 3. 2016

Úvodem k samotné reflexi změn je tvrzení, že novodobé krize, konflikty a jejich příčiny se objevují stále častěji a je nutné, aby jim Severoatlantická aliance čelila. Navazuje část se zmínkou o tom, že NATO ustanovilo jednak vytvoření vojenských jednotek pro rychlý úder a rovněž opatření ke zlepšení schopností pro ochranu před ZHN, balistickými střelami či pro boj proti terorismu. Ačkoli zde tato opatření nejsou pojmenována konkrétně, je z tohoto zřejmé, že jsou zde myšleny právě sledované iniciativy, tedy NRF či PCC. Ve spojení s německým Bundeswehrem je uvedeno, že ozbrojené síly SRN se budou na naplňování těchto iniciativ podílet v rámci svých možností. Důraz je rovněž kladen na zajištění kompatibility a interoperability vytvářených schopností v rámci evropské SZBP. Tato pasáž je uzavřena tvrzením, že pro závazek SRN v rámci NATO (potažmo EU) je k možnosti rychlé vojenské reakce bezpodmínečně nutná schopnost stejně tak rychlého politického rozhodnutí na národní úrovni (Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich..., 2003: 24).

V otázce samotného nasazení německých ozbrojených sil a jejich uspořádání je nutné zaměřit se na zlepšení schopností, obzvláště důležitých pro konkrétní nasazení a operace specifické povahy. Společně s tímto je záhodno zlepšit způsobilost či schopnost interoperability a společného působení ozbrojených sil Německa a jeho spojenců a partnerských zemí. Tento pokyn, jenž vychází z ujednání o alianční transformaci a schopnostních závazků, je dále rozveden v podkapitole 7, v níž jsou popsány úlohy Bundeswehru, kde odstavec 78 pojednává o zabránění mezinárodních konfliktů, prevenci krizí a boji proti terorismu jako o hlavních úkolech, které utvářejí podobu schopností, systému velení či vybavení ozbrojených sil a mají zde rozhodný vliv (Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich..., 2003: 26-28).

4. 2. 2. Bílá kniha o bezpečnostní politice Německa a o budoucnosti německých ozbrojených sil (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr) (2006)

Bílá kniha o bezpečnostní politice Německa je jedním ze základních dokumentů, uveřejňovaných Spolkovým ministerstvem obrany, jehož účelem je popsat zaujaté bezpečnostně-politické stanovisko spolkové vlády a současně vyvodit konečné závěry, které z tohoto dokumentu vyplývají pro německé ozbrojené síly. Bílá kniha, vydávaná v desetiletém intervalu, je základním stavebním kamenem bezpečnostní a obranné politiky SRN, slouží k orientaci v ní a je jakýmsi programem bezpečnostní agendy německých ozbrojených sil pro nadcházející roky (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands..., 2006: 4). Stejně jako předchozí dokument o bezpečnostně-

politických směrnicích je i tato Bílá kniha rozdělena do dvou hlavních dílů, kde její první díl pojednává o vlastní bezpečnostní politice SRN a druhý díl se věnuje ozbrojeným silám/Bundeswehru jakožto nástroji německé bezpečnostní politiky.

Ve druhé části prvního dílu dokumentu, která se zabývá podobou německé bezpečnostní politiky v mezinárodním rámci a prostředí, hraje Severoatlantická aliance významnou roli. Už na začátku úvodního odstavce je řečeno, že transatlantické vztahy a jejich podoba tvoří i nadále základ pro společnou evropskou bezpečnost a krátce poté následuje konstatování, že současné výzvy pro německou bezpečnost jsou bez efektivního transatlantického svazku (založeného na efektivitě či vzájemné důvěře mezi členskými státy) těžko zvládnutelné (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands..., 2006: 35).

Popis transformace vojenských sil NATO je zde navázán na dříve zmíněnou Souhrnnou politickou směrnicí (CPG), uvedené mezi členy Aliance v prosinci 2005, která doplňuje tehdy aktuální strategickou koncepci z Washingtonu. Současně je zde uvedena nutnost zachování schopností kolektivní obrany a rychlého zásahu a s tím související úprava cílových úrovní schopností, na které je potřeba dosáhnout (tzv. Level of Ambition – LoA) (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands..., 2006: 35). Zkoumaná přeměna je zde konkrétně zmíněna v souvislosti s novými velitelskými strukturami, pozměněným charakterem ozbrojených sil a vývojem nových schopností. Ozbrojené síly, která vychází z nové strategické orientace NATO, jsou představovány zejména Silami rychlé reakce NRF. V odpovídající pasáži je popisována podoba, vlastnosti a funkce NRF; je zde nastíněn původ této iniciativy, která vzešla z dohody na pražském summitu a jsou představeny její další funkce, kdy má NRF sloužit jednak jako dobře připravené, vybavené a akceschopné vojenské uskupení a zároveň má představovat jakýsi katalyzátor pokračující transformace a vývoje nových vojenských schopností. Je zde rovněž uvedeno plánované dosažení plných operačních schopností ještě v roce 2006 (srovnej kap. 3, část 3. 1. 2.). V další části pak najdeme popis složení komponentů NRF, kdy jsou k dispozici pozemní síly přibližně o velikosti brigády, námořních sil zhruba v síle námořního svazu či letecké jednotky, schopné vzlétnout několikrát denně. Co se početního složení týče, dočteme se poté zmínky o plánovaných půlročních rotacích a výměnných cyklech a vyčleňování elementů ozbrojených sil členských států pro účast ve sledovaných Silách rychlé reakce. Pojednávání je pak uzavřeno dodatkem, že vojenská a politická transformace jdou ruku v ruce a NATO může dosáhnout svých cílů jedině tehdy, když u jednotlivých členů existuje politická vůle a shoda (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands..., 2006: 36).

Po zmínce patřícím NRF následují diagramy, které zobrazují novou podobu velitelské struktury NATO; jedno ze schémat je věnováno jak operačnímu velitelství ACO v Evropě, kde je přehledným způsobem znázorněna trojice společných velitelství a jejich umístění i s šesti velícími podsložkami

dle typu a určení ozbrojených sil; tak i funkčnímu velitelství ACT s hlavním stanem v americkém Norfolku (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands..., 2006: 37-38).

Druhý díl tohoto dokumentu, pojednávající zevrubným způsobem o struktuře, organizačním rámci nebo třeba podmínkách nasazení německých ozbrojených sil, skrývá další podstatné zmínky o iniciativách NATO. V podkapitole, zabývající se transformací německých ozbrojených sil, jsou vyčleněny tzv. „zásahové síly“ – ozbrojené složky, přednostně určené pro mnohonárodnostní nasazení a operace vyšší intenzity. Z dispozic těchto zásahových sil, které se podle dokumentu skládají z ozbrojených komponentů s nejlepší možným vybavením, schopných rychle a adekvátně reagovat a které zahrnují přibližně 35 000 vojáků a vojaček, jsou dále vyčleňovány prostředky nejen pro německou účast v NRF (také pro Evropskou unii a její vojenský koncept rychlé reakce⁵⁷ či pro společné mnohonárodnostní operace NATO, EU či OSN) (Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands..., 2006: 101).

4. 3. Česká republika

Třetí zemí, jejíž oficiální strategické dokumenty budou podrobeny analýze reflexe pražských transformačních iniciativ, je Česká republika.

ČR vstoupila do NATO společně s Maďarskem a Polskem 12. března 1999, čímž se zvýšil tehdejší počet členů na 19. Vstup do Severoatlantické aliance, jenž se uskutečnil v souladu s článkem 10 zakládající smlouvy NATO z roku 1949⁵⁸, byl z hlediska rozšiřování řad Aliance a počtu jejích členů součástí dlouhotrvajícího procesu rozšiřování bezpečnosti a stability i do dříve nečlenských států⁵⁹.

U České republiky jsou předpokládány častější zmínky a odkazy na transformační procesy pražského summitu. Důvodem je nejen konání zmíněného summitu na půdě ČR, které dávalo přijatým závazkům zvláštní význam, ale také poměrně aktivní role, které se Česká republika v NATO zhostila v prvních letech 21. století (jmenujme např. aktivní účast a zapojení se do aliančního působení v Afghánistánu či Iráku). Na druhou stranu, zahraničně-bezpečnostní politika ČR byla již tehdy v otázkách transatlantického spojení nekonzistentní a nejednoznačná

⁵⁷ EU Military Rapid Response Concept. Dostupné na:

www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede160415militaryrapidresponse_/sede160415militaryrapidresponse_en.pdf, 29. 3. 2016

⁵⁸ The North Atlantic Treaty. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, 20. 3. 2016

⁵⁹ THE ACCESSION OF THE CZECH REPUBLIC, HUNGARY AND POLAND. Dostupné na:

<http://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/03acce.pdf>, 20. 3. 2016

(zmiňme např. nevalnou ekonomickou situaci a úroveň Armády ČR na začátku nového tisíciletí, rozdílná stanoviska českých politických představitelů a tehdejšího prezidenta Havla na účast NATO v Iráku či kontroverzi, týkající se účasti ČR na systému protiraketové obrany a souvisejícího umístění radarové stanice na českém území)⁶⁰.

4. 3. 1. Bezpečnostní strategie ČR (2003)

Na úplný začátek je nutné podotknout, že frekvence vydávání bezpečnostních dokumentů České republiky není zcela pravidelná. Bezpečnostní strategie z roku 2003 je v rámci českých strategických dokumentů v pořadí třetí bezpečnostní strategií (první byla vydána v roce 1999⁶¹).

Jakožto klíčovému aktérovi v rámci evropského bezpečnostního regionu, jehož součástí je i ČR, je Severoatlantická aliance jedním z předmětů kapitoly IV zmíněné bezpečnostní strategie, která se věnuje situaci v mezinárodním bezpečnostním prostředí a postavením ČR v něm. V odstavci 20 této kapitoly je vyjádřen význam NATO, který zůstává rozhodujícím bezpečnostním aktérem v euroatlantickém regionu a jeho existence je pro bezpečnost a stabilitu v euroatlantickém prostoru nenahraditelná (BS ČR, 2003: 7).

V souvislosti s pražským summitem, konaným v listopadu předchozího roku, je v bezpečnostní strategii explicitně zmíněna adaptace NATO na nové bezpečnostní výzvy (šíření terorismu a ZHN) a budování nových schopností pro širší operační rozsah Aliance. Následuje zmínka o schválení vybudování Sil rychlé reakce (NRF) a přijetí iniciativy k vybudování kapacit (PCC), na kterou v souvislosti s plněním závazku PCC navazuje přijetí specializace na určité obranné schopnosti a zaměření jednotlivých členských zemí – v tomto případě tedy i ČR – k výstavbě určitého druhu vojenských sil s tím, že pokud budou konkrétní prostředky jedné země nedostačující, je třeba je odpovídajícím způsobem vyvažovat – buď v rámci společných projektů v rámci NATO nebo na bilaterálním či multilaterálním základě (BS ČR, 2003: 8).

Na postoj České republiky k transformaci NATO je rovněž odkázáno v kapitole V, věnující se strategii prosazování bezpečnostních zájmů ČR ve své zahraniční politice. Zde je uvedeno, že ČR ve své zahraniční a obranné politice vychází mj. i ze závěrů pražského summitu a dále potvrzen podíl na přijatých iniciativách a nepřiliš konkrétní závazek, že ČR bude přispívat k rozvoji aliančních sil a prostředků.

Co se týče další části strategie, pojednávající o obranné politice ČR; nalezneme zde klauzuli, že část

⁶⁰ 15 years after the accession of the Czech Republic to NATO. Dostupné na: www.cbap.cz/archiv/2057?lang=en, 12. 4. 2016

⁶¹ České strategické dokumenty. Dostupné na: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/odkazy/odkazy-46088>, 20. 3. 2016

ozbrojených sil je vyčleněna a připravena k provádění aliančních operací podle článku V Washingtonské smlouvy. V následujícím odstavci je zopakováno, že Česká republika přispívá ke zvyšování schopností aliančních sil a jako příklad jsou zde uvedeny závazky z pražského summitu k přípravě jednotek do Sil rychlého nasazení (NRF) a k plnění specifické specializace či konkrétního zaměření vojenských jednotek Armády ČR. V návaznosti na uvedenou specializaci je v téže části strategie uvedeno, že ozbrojené síly ČR se budou specializovat zejména ve výstavbě jednotek a schopností, týkajících se ochrany před ZHN – toto je doplněno sdělením, že v rámci NATO bude ČR v této konkrétní oblasti plnit vedoucí roli. Specializaci, o níž byla řeč ve spojení s PCC v předchozí kapitole práce, je podle obsahu strategie chápána jako efektivní řešení nedostatku obranných zdrojů a také jako příležitost pro rozvoj v oborech, kde má česká republika ambice dosáhnout špičkové úrovně. Zmíněná specializace rovněž posílí možnosti ozbrojených sil plnit odpovídající úkoly na území ČR (BS ČR, 2003: 13).

V kontextu vnější bezpečnosti, jež je předmětem zkoumání, nalezneme v dokumentu ještě spíše vágní zmínku o podpoře tvorby vojenských kapacit EU a jednotného postupu NATO a EU při řešení bezpečnostních otázek. Pozornost je také věnována přímo boji proti terorismu, kdy je v souvislosti s tím s pomocí méně určité formulace pamatováno na zvyšování specifických schopností, ale také na navyšování účinnosti vojenského zpravodajství.

4. 3. 2. Vojenská strategie ČR (2004)

Na bezpečnostní strategii z loňského roku navázalo ministerstvo obrany ČR vydáním vojenské strategie pro rok 2004. Ta se stala výchozím textem pro výstavbu a použití ozbrojených sil ČR a rozpracovává principy obranné politiky, definované v platné bezpečnostní strategii⁶². Dále vychází z jejího hodnocení stavu a předpokládaného vývoje bezpečnostní situace, definovaných bezpečnostních zájmů ČR a vytváří rámec pro plnění v ní definované obranné politiky (VS ČR, 2004: 5).

Zde je v první řadě znovu zdůrazněna zásadní role a funkce, kterou NATO sehrává při udržování a posilování transatlantických vazeb a bezpečnosti celého euroatlantického prostoru. Jsou zde zmíněny výzvy, před kterými Aliance stojí v důsledku vývoje bezpečnostního prostředí a rovněž to, jaké jsou odpovědi na nové výzvy a akutní bezpečnostní hrozby. V této souvislosti se ve vojenské strategii hovoří o pokračujícím rozšiřování NATO; s pražským summitem pak můžeme spojit zde uvedenou potřebu vnitřní restrukturalizace Aliance a rozvoj schopností aliančních sil spojený s

⁶² Vojenská strategie České republiky. Dostupné na: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=5195>, 21. 3. 2016

jejich specializací, modernizací výzbroje a výstavby mobilních, rychle rozmístitelných sil. Ačkoli nejsou tyto reakční procesy konkrétně pojmenované, můžeme zde vysledovat odkaz na iniciativy Sil rychlé reakce NRF či na schopnostní závazek PCC a to zejména v pasáži, která se dotýká nutnosti zvyšovat kvalitu vojenských schopností a specializovat je.

Co se týče části textu, zabývající se vojensko-politickými ambicemi ČR a s nimi souvisejícími úkoly ozbrojených sil, hovoří vojenská strategie o plnění úkolů, které vyplývají ze závazků České republiky ke společné obraně. Z tohoto důvodu jsou rozvíjeny jejich schopnosti, které zahrnují i výstavbu jednotek zařazených do sil NRF, které jsou zde jmenovitě uvedeny. Další důležitou zmínku najdeme o několik odstavců dál, kde se píše o možnosti uskutečnění rychlého zásahu NRF či evropských sil rychlé reakce (RRF). V této souvislosti je nařízeno vyčlenění zvláště určených jednotek Armády České republiky (AČR), o jejichž vysílání rozhodne Parlament České republiky (VS ČR, 2004: 8-9).

U zásad výstavby ozbrojených sil a jejich struktury nalezneme pasáž o zařazení prvků AČR do pohotovostních stupňů v souladu s jejich zařazením pro operace buď v České republice nebo v rámci NATO, EU popř. dalších koaličních uskupení. Jeden ze stupňů tvoří tzv. síly vysoké připravenosti, které by měly být připraveny do 90 dnů a jejich součástí jsou právě jednotky, vyčleněné do NRF, popřípadě Sil rychlé reakce EU, jejichž doba pro přípravu potrvá 5 až 30 dnů. Text je následně věnován také navyšování kapacit NATO, resp. souvisejícím závazkům České republiky. Znovu zde jde o zmínku nutnosti provedení specializace a v této souvislosti zde jsou vyjmenovány specifické oblasti plánovaného rozvoje ozbrojených sil ČR – radiační, chemická a biologická ochrana; vojenské zdravotnictví, elektronický boj a odvětví pasivních sledovacích systémů. Postupně se také bude zvyšovat zapojení České republiky do souvisejících mezinárodních výzkumných a vývojových programů. Ve stejné části dokumentu je uvedeno, že určené jednotky, které jsou předmětem rozvoje ozbrojených sil v rámci plnění schopnostních závazků a specializace, dosáhnou do 31. 12. 2006 počátečních operačních schopností a v závislosti na dostupných zdrojích bude dosaženo cílové mety v rámci operačních schopností do roku 2010-2012.

V závěru strategie, kde přijdou na řadu obranné kapacity a zdroje, jsou v rámci vojenských kapacit znovu uvedeny specializované síly. Jejich úkoly budou vedle přípravy a výcviku spočívat v dalším rozvoji a naplňování specializovaných schopností v již zmíněných oblastech, tedy radiační, chemická a biologická ochrany; zdravotnictví, elektronického boje a pasivních sledovacích systémů (VS ČR, 2004: 13).

4. 3. 3. Doktrína AČR (2004) a Národní strategie vyzbrojování (2004)

Odkazy na transformační iniciativy, započaté na pražském summitu, se vzhledem k textovému rozsahu doktríny Armády České republiky (AČR) z roku 2004, schválené tehdejším náčelníkem generálního štábu Pavlem Štefkou, objevují přinejlepším pouze sporadicky. Jak je uvedeno v úvodu dokumentu, představuje tato doktrína vyjádření aktuálního způsobu a přístupu ČR k naplnění základního úkolu AČR – obrany státu, jeho svrchovanosti, územní celistvosti a plnění spojeneckých závazků ČR (Doktrína AČR, 2004: 5) a její obsah vychází ze strategických dokumentů z předchozích let. Jejím obsahem jsou popisy základů, principů, pravidel a okolností, provázejících bojové operace AČR a doktrína je zacílena výhradně na ozbrojené síly ČR.

Spíše než na konkrétní reference, týkající se hledaných procesů, se v pasáži o mnohonárodnostních operacích doktrína odvolává na platnou strategickou koncepci NATO, uvedenou v první kapitole práce, a možnost podnikat operace v souladu i mimo článek V s tím, že AČR zde může působit pod velením NATO či EU. Konkrétně zde v souvislosti s upravenou podobou velitelských struktur NATO nalezneme zmínku o možném působení ozbrojených sil AČR v rámci nových komponentů velitelství společných sil JFC (Doktrína AČR, 2004: 21-25).

Národní strategie vyzbrojování z téhož roku se zmiňuje o úkolu zajišťování požadavků, vyplývajících ze závazků k výstavbě sil (jedním z těchto je i iniciativa PCC). Tato úloha, - tj. úloha obranného plánování a koordinace postupů při vyzbrojování - spadá do kompetence Rady národních ředitelů pro vyzbrojování (CNAD). Ta nese hlavní odpovědnost za spolupráci při vyzbrojování NATO, které je důležitým prostředkem k dosažení rozhodujících výhod kolektivní obrany, ať už politických, vojenských či při využití zdrojů (Národní strategie vyzbrojování, 2004: 8-10).

4. 3. 4. Zpráva o zajištění obrany ČR (2006)

Odkaz na transformační procesy vojenských sil, potažmo na účasti ČR v nich, nalezneme ve Zprávě o zajištění obrany ČR, vydanou resortem Ministerstva obrany v roce 2006, která hodnotí stav v té době aktuálního bezpečnostního prostředí a obrany ČR a jedním z kritérií této evaluace jsou požadavky, vyplývajících ze spojeneckých závazků ČR.

Vedle konstatování, že bezpečnostní situace ČR odpovídá tendencím, zachyceným v bezpečnostní strategii z roku 2003 a stručného popisu obranné politiky České republiky v kapitole 2.2.1. hovoří přímo o plnění cílů výstavby sil NATO a požadavků pražského (2002) a istanbulského (2004) summitu Severoatlantické Aliance. Konkrétně je zde zmíněn schopnostní závazek PCC a snahy ČR

v jeho rámci jsou dále konkretizovány (Zpráva o zajištění obrany České republiky, 2006: 1-2).

V této zprávě nejprve najdeme zmínku o čtyřech oblastech, na které bylo zvýšení aliančních vojenských schopností zaměřeno (obrana proti chemickým, biologickým, radiologickým a jaderným útokům; zabezpečení převahy ve velení a komunikačních a informačních systémech; zlepšení interoperability rozvinutých sil a klíčových aspektů bojové efektivity; zabezpečení rychlého rozmístění a udržitelnosti bojových sil) a dodatek, že ČR přijala závazky, pokrývající všechny tyto kategorie (Zpráva o zajištění obrany České republiky, 2006: 3).

Následuje údaj o progresu naplňování cílů PCC a upřesnění, že vzhledem k jejich komplexnosti plnění stále probíhá a očekává se, že více než 3/4 jejich objemu pro ČR budou realizovány do konce roku 2008. Mezi hlavní oblasti pak patří zajišťování kritických schopností NATO, jejichž výčet kopíruje oblasti popsané v předchozí kapitole, na nichž se shodly hlavy členských zemí. Ve zprávě je uvedeno, že ČR konkrétně usiluje plnění PCC v souladu se svými vojensko-politickými cíli a prohlubuje specializaci komponentů ozbrojených sil. Konkrétní oznámení se týká zejména tématu ochrany proti ZHN, kdy ČR deklaruje vybudování Centra odborné přípravy chemického vojska (Centre of Excellence – CoE), které bylo spuštěno v roce 2004.

Zpráva pamatuje i na další transformační aktivity v rámci NATO, jejichž cílem je rozvoj klíčových kapacit a zmiňuje projekty výstavby strategických obranných prvků, na nichž spolupracuje NATO a EU. V textu je mimo jiné uvedeno, že ČR se na těchto snahách podílí adekvátní měrou.

Iniciativa Sil rychlé reakce NATO - NRF, což je další významný proces, přijatý na pražském summitu, je obsahem následující části textu. ČR se na její činnosti aktivně podílí a pravidelně se zapojuje do rotací a operačních turnusů, přičemž jde především o jednotky, určené na ochranu proti ZHN. V této souvislosti je zde uvedeno vytvoření Mnohonárodního praporu chemické, biologické, radiologické a jaderné ochrany NATO, který působil v NRF ve druhé polovině roku 2004 a jehož součástí byly využity při zajišťování bezpečnosti jednak summitu NATO v Istanbulu v roce 2004 a také v dějišti letních olympijských a paralympijských her v Řecku, konaných v témže roce (Zpráva o zajištění obrany České republiky, 2006: 3).

Zpráva pak zmiňuje účast ČR v dalších mezinárodních obranných snahách, její příspěvky k Evropské bezpečnostní a obranné politice, k fungování bojových skupin Battlegroups Evropské unie, k mezinárodnímu systému bezpečnosti pod záštitou OBSE a OSN apod. Tomu, jak se iniciativy dále promítají do stavu českých ozbrojených sil, se report Ministerstva obrany věnuje například v pasáži, popisující připravenost ozbrojených sil a jejich vycvičenost, kdy se elementy AČR v průběhu let v polovině 1. dekády nového tisíciletí účastnily stále většího počtu mezinárodních vojenských cvičení. Zpráva uvádí, že v této otázce byla přednostní pozornost věnována právě jednotkám, vyčleňovaným do NRF (Zpráva o zajištění obrany České republiky,

2006: 4-5; 10-11).

4. 3. 5. Vojenská strategie ČR (2008)

V roce 2008 schválila vláda České republiky po čtyřleté přestávce vydání nové vojenské strategie, která se po vzoru předchozích dokumentů rovněž opírá o základní strategické principy Severoatlantické Aliance a na ni navazující Souhrnnou politickou směrnicí NATO⁶³ ⁶⁴ - vydanou předminulý rok – jakožto i o Evropskou bezpečnostní strategii EU. Z hlediska kontinuity národních strategií jde o aktualizaci již zmíněné Vojenské strategie z roku 2004 s tím, že její další upřesnění a doplnění bude záviset na případných změnách, které by měly mít svým způsobem zásadní vliv na bezpečnost a obranu ČR (VS ČR, 2008: 9).

ČR i nadále sdílí své bezpečnostní zájmy s ostatními členy NATO a EU a znovu zde zdůrazňuje prvek multilaterality a mezinárodní spolupráce při řešení či prevenci hrozeb. V návaznosti na to je základním východiskem obrany ČR její aktivní účast v kolektivním systému obrany, opírajícím se o silnou transatlantickou vazbu (VS ČR, 2008: 2-3).

V následující části dokumentu, která se zabývá politicko-vojenskými ambicemi, je ČR připravena aktivně přispívat do vojenských operací NATO mimo článek V Severoatlantické smlouvy. Mezi vojenská uskupení, kterých se toto týká, patří i bojové útvary o velikosti praporu, které jsou určeny do pohotovosti buď v rámci Sil rychlé reakce NATO (NRF) nebo evropských Battlegroups (VS ČR, 2008: 5).

V otázce samotného rozvoje schopností a zásad výstavby ozbrojených sil klade Česká republika důraz na případné působení v multilaterálních uskupeních a to se projevuje v upouštění od vytváření plného spektra schopností, které by jinak byly nezbytné pro samostatné fungování ozbrojených sil. V souvislosti se zvyšováním vojenských a obranných kapacit NATO/EU strategie určuje zaměření se na schopnost ozbrojených sil působit dostatečným počtem pozemních a leteckých jednotek v soudobých operacích. V úvodním odstavci nalezneme i stručnou zmínku o snaze o udržení významného mezinárodního postavení ČR v oblasti schopností ochrany proti ZHN, čímž jsou míněny specializační snahy, jimiž se ozbrojené síly ČR vydaly v rámci PCC. V následujících odstavcích je potvrzena váha, která je přikládána mezinárodním aktivitám a kdy je uvedeno, že vojenské ozbrojené složky jsou budovány právě s cílem společného působení a koordinace s mezinárodními (i civilními) aktéry.

⁶³ Souhrnná politická směrnice NATO z roku 2006 předkládá rámec pro pokračující transformaci Aliance a představuje pravidelný kontrolní mechanismus pro plnění otázek transformace NATO s výhledem na následujících 10 až 15 let.

⁶⁴ NATO – Official text: Comprehensive Political Guidance. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/on/natohq/official_texts_56425.htm, 24. 3. 2016

U samotné výstavby ozbrojených sil ČR a jejich zásad je ve strategii z roku 2008 představen několikabodový koncept. V něm je patrná korelace se snahou o vyšší mezinárodní aktivitu ze strany ozbrojených sil, zmíněná v předchozích pasážích strategie. Vybranými body jsou zde např. otázka schopnosti společného působení ozbrojených složek či interoperability, kdy síly musí být vytvářeny za účelem jejich efektivního působení ve společných uskupeních NATO a EU a jejich možnosti musí být se spojenci kompatibilní. Důležitost je při výstavbě sil rovněž přikládána schopnosti koordinace činnosti s vnějšími aktéry, potažmo mezinárodní spolupráci a sdílení společných schopností (VS ČR, 2008: 7-8).

4. 4. Srovnání

Z následné komparace prostoru, který je věnován transformaci vojenských složek NATO v zpracovávaných dokumentech, lze rovněž vyvodit, jaký (popř. zda vůbec nějaký) význam dávají tyto státy jednotlivým iniciativám.

Analyzované texty Spojených států potvrzují zaměření USA, resp. amerického ministerstva obrany a ozbrojených sil, na vlastní témata či otázky a na jejich řešení. Soudě i podle vydání strategického dokumentu, zabývajícího se výlučně problematikou boje proti terorismu a ničím jiným, který v roce 2003 představoval základní kámen americké bezpečnostní politiky, lze tvrdit, že priority USA nejsou zcela totožné s programy a iniciativami NATO. Nekonkrétnost či zdánlivý nevelký význam, který USA přikládají Severoatlantické alianci, resp. partikulárním transformačním iniciativám, je dále dobře patrná ve zprávě obranné strategie z roku 2008, kde je v textu přímo uvedena nutnost transformace kapacit spojenců USA za účelem zlepšení jejich operačních schopností a důležitá úloha Spojených států při poskytnutí pomoci u těchto transformačních procesů, nicméně zmíněný text neobsahuje žádné konkrétní zmínky či názvy takovýchto iniciativ a v souvisejících odstavcích nejsou ani zmínky o NATu jako takovém.

Z textů Spojených států je možno dále rozklíčovat váhu, kterou USA přikládají Severoatlantické alianci, jejím transformačním procesům; ale i dalším spojenectvím a partnerstvím. Soudě podle zmínek o působení USA ve spojeneckých svazcích a jejich kontextů je možné tvrdit, že dění uvnitř spojeneckých struktur nepředstavuje pro USA dostatečnou prioritu pro zařazení do oficiálních národních dokumentů a alianční a partnerské svazky jsou pro Spojené státy primárně prostředkem, jak dosáhnout (či napomoci dosažení) vlastních artikulovaných cílů.

Na druhou stranu je pochopitelné a vysvětlitelné stanovisko Spojených států vzhledem k Severoatlantické alianci a její transformaci, kdy důležitosti NATO a vojenských transformačních procesů není v dokumentech přikládána větší důležitost a procesy v rámci tohoto paktu jsou zde odsunuty na pomyslnou druhou kolej. Zpráva o otázce funkční kompatibility a interoperability vojenských sil na půdě Parlamentního shromáždění NATO připouští, že změna charakteru působení Aliance od provádění čistě obranných úkolů k vysílání mnohonárodnostních operací mimo původní evropské působení přinesla novou výzvu zejména pro evropskou část NATO. Toto pojednání hovoří o jakési dlouhotrvající transatlantické mezeře ve kvalitě a úrovni vojenských schopností USA a evropských členů NATO. Účelem transformačních iniciativ, které byly analyzovány v této práci, bylo překlenout zmíněnou mezeru; jenže – jak parlamentní zpráva uvádí – úspěch těchto iniciativ závisí na jejich vydatném financování a zde je patrná diametrální odlišnost. Zatímco výdaje Spojených států na obranu a jejich vojenský rozpočet tvořil v roce 2006 přibližně 60% vojenských výdajů všech zemí NATO, podíl evropských států jako celku činil méně, než 40% a náklady Spojených států na obranu byly a jsou mnohem efektivnější – v témže roce daly USA více prostředků na výbavu vojenských jednotek než všechny evropské země dohromady a to v poměru 2:1, přičemž ve výdajích na výzkum předčily USA Evropu v poměru 5:1 (důvodem je zejména bezvýsledné plýtvání prostředky v Evropě na realizaci duplicitních snah a projektů)⁶⁵. Sečteno a podtrženo: I přes transformační iniciativy Evropa za svými americkými spojenci v otázce vojenských kapacit zaostává a je tedy hlavně na evropských zemích, aby svým kapacitám a závazkům, resp. jejich zkvalitňování, věnovaly větší pozornost. Ještě zjednodušeněji by se pak dalo říci, že USA zmíněné věci tolik řešit „nemusí“.

Dokumenty, vydávané ministverstvem obrany SRN, se v rozumné míře věnují sledované transformaci a zejména v Bílé knize o bezpečnosti je možné dohledat zmínky o NRF, které jsou místy poměrně konkrétní. Bližšímu uvedení pražských závazků v Bílé knize brání datum vydání Bílé knihy (2006), které se významně přibližuje datu schválení alianční transformační směrnice CPG a v textu je odkázáno na tento program.

Pozice Německa v rámci NATO je otázkou. V obranně-politických směrnicích sice nalezneme tvrzení o výsadním postavení SRN v Severoatlantické alianci, odůležitosti jeho členství v organizaci či o výjimečné roli německých ozbrojených sil, skutečnost se však zdá být komplikovanější. Podle šetření Atlantické rady – think-tanku v oblasti transatlantických

⁶⁵ NOLIN, Pierre Claude (2006). Interoperability: The Need for Transatlantic Harmonisation. Dostupné na: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=1004>, 3. 4. 2016

mezinárodních vztahů – panuje mezi významnými představiteli USA a evropských zemí NATO shoda, že Německo by se mělo své vůdčí role v rámci Aliance ujmout s vyšší mírou odhodlání a rozhodnosti⁶⁶.

Vskutku, zapojení SRN bylo v minulých letech doprovázeno jistou nerozhodností, nedůsledností či ne přílišnou přesvědčivostí (vezměme si například angažmá Bundeswehru v rámci operace ISAF v Afghánistánu v první dekádě nového tisíciletí a jeho kritiku, která se týkala nedokonalosti jeho působení⁶⁷ či odmítnutí nasadit ozbrojené síly v nejohroženějších afghánských oblastech). Před Německem vyvstává řada politických a mezinárodních otázek, stejně jako potřeba přesvědčivě se zhostit politického a vojenského vedení v rámci evropské části NATO. Na kapacitách SRN závisí budoucí význam Severoatlantické aliance, resp. její evropské části jako spolehlivého spojence a partnera Spojených států amerických. Ve světle řešení krize eurozóny jsou ostatní globální a rozpočtové kapacity Německa oslabené a to může mít nejen negativní vliv na sílu a integritu NATO, ale i Evropy jako globálního aktéra⁶⁸.

Z tohoto hlediska je možné hodnotit odkazy na NATO v německých obranných dokumentech jako nijak výjimečné.

Před vlastním zhodnocením českých strategických dokumentů je nutné vzít na vědomí, že členství v NATO má naprosto zásadní vliv na směřování zahraniční a bezpečnostní politiky ČR a možnost podílet se na rozhodovacích procesech, které utvářejí podobu bezpečnostního prostředí v celém euro-atlantickém regionu znamená pro Českou republiku převzetí plné odpovědnosti za své fungování a působení v rámci organizace⁶⁹.

U příležitosti výročí pěti let od vstupu ČR do NATO, tehdejší generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer kladně zhodnotil dosavadní působení ČR v Alianci; ocenil jak aktivní roli v účasti na zahraničních operacích NATO, které se Česká republika zhostila, tak úsilí, které naše vlast vynaložila na implementaci opatření ze summitu 2002⁷⁰. I v minulém roce 2015 se ČR dočkala ze strany nejužšího vedení NATO uznání za své příspěvky k fungování Aliance a byla označena jako

⁶⁶ BURNS, Nicholas R., WILSON, Damon. LIGHTFOOT, Jeffrey (2012). Anchoring the Alliance: A Stronger Germany. Dostupné na: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/9826-anchoring-the-alliance-a-stronger-germany>, 3. 4. 2016

⁶⁷ FOUST, Joshua (2009). Germany is ISAF's weakest link. Dostupné na: http://www.atlantic-community.org/index.php/Open_Think_Tank_Article/Germany_is_ISAF's_Weakest_Link, 3. 4. 2016

⁶⁸ BURNS, Nicholas R., WILSON, Damon. LIGHTFOOT, Jeffrey (2012). Anchoring the Alliance: A Stronger Germany. Dostupné na: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/9826-anchoring-the-alliance-a-stronger-germany>, 3. 4. 2016

⁶⁹ Czech Republic in NATO. Dostupné na: www.mzv.cz/london/en/about_the_czech_republic/czech_republic_in_nato/index.html, 6. 4. 2016

⁷⁰ Five Years of the Czech Republic in NATO. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/speech/2004/s040318a.htm>, 6. 4. 2016

věrný a oddaný spojenec⁷¹. Na druhou stranu je třeba zmínit i negativní podobu členství ČR v NATO, pramenící z klesajících výdajů na obranu. Ty od roku 2010 v případě ČR pravidelně klesají a v roce 2014 se dostaly pod hranici 1% celkového HDP (NATO, 2016: 6), čímž se snížil i rozpočet, vyčleněný pro Alianci, což ze strany NATO vedlo ke kritice příspěvků České republiky.⁷²

Ve vlastních dokumentech většinou nalezneme přinejmenším strohé poznámky, které se věnují vojenské transformaci NATO. V návaznosti na předchozí odstavec je však důležité určit okolnosti, na základě kterých jsou tyto zmínky uváděny: V souvislosti se zmínkami o Severoatlantické alianci je často uváděna její ústřední role v evropském bezpečnostním prostředí a české dokumenty pravidelně kladou důraz na společná řešení problémů v rámci Aliance či na multilaterální spolupráci a přístup. Rovněž v několika případech čteme, že Česká republika vzala za své transformační iniciativy z pražského summitu, resp. jejich plnění a v konkrétním případě pražského schopnostního závazku se ČR rozhodla vydat cestou specializace svých vojenských schopností, kdy cíleně upouští od komplexní výstavby všech složek ozbrojených sil a zaměřuje se na konkrétní kapacity – v tomto případě na problematiku ochrany proti ZHN, v čemž v rámci NATO sehrává klíčovou úlohu. Na tomto konkrétním prostředku staví ČR své kapacity v rámci NATO a specializaci na tuto oblast rovněž bere jako základ svého působení v Severoatlantické alianci.

Vzhledem k pozici, která v dokumentech náleží vojenské transformaci; aktivitám ČR v rámci NATO a odezvě aliančních představitelů lze říci, že Česká republika transformační iniciativy do svých strategických listin zahrnuje a na papíře se věnuje jejich plnění, ovšem v omezenější míře, která odpovídá pozici jednoho z nových členů Aliance.

⁷¹ NATO – News: NATO Secretary General thanks... Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_122433.htm, 6. 4. 2015

⁷² Czech Comes Under Fire From NATO... Dostupné na: <http://sputniknews.com/military/20160303/1035729620/nato-czech-army-critic.html>, 6. 4. 2016

5. Závěr

Transformace a technologická přeměna vojenských složek Severoatlantické aliance, resp. nutnost jejího provedení, byla v 90. letech významnou otázkou, kterou bylo třeba dříve či později řešit. Intervence a vojenská nasazení, které podniklo NATO koncem 90. let, zřetelně poukázaly na kvalitativní rozdíly a kontrast v technologickém vybavení a operačních schopnostech ozbrojených sil Spojených států na straně jedné a evropských členů Aliance na straně druhé.

Prvním z klíčových momentů pro započetí procesů transformace vojenských sil NATO byl summit Aliance, konající se ve Washingtonu roku 1999. Vedle přijetí nové strategické koncepce, která nahradila stávající koncept z roku 1991 a která nově formulovala úlohy NATO v současném bezpečnostním prostředí (a neopomněla ani možnost působení mimo euro-atlantický region), byla na summitu přijata transformační iniciativa DCI s cílem zlepšení a zkvalitnění vojenských kapacit členských zemí NATO, určených k obranným účelům.

Teroristické útoky z 11. září 2001, na které NATO promptně zareagovalo uplatněním článku V o kolektivní obraně a poskytnutím vojenské asistence zasaženým Spojeným státům, představovaly další průlom v otázce vývoje aliančních vojenských sil. Bylo zřejmé, že mezinárodní bezpečnostní prostředí prošlo od konce Studené války nenávratnou proměnou a objevily se nové hrozby, na které je potřeba adekvátním způsobem reagovat či se jim přizpůsobit. Severoatlantická aliance byla nucena přehodnotit své dosavadní fungování a přijmout opatření, pomocí kterých by se adaptovala na nebezpečí, které mají svůj původ mimo její dosavadní euro-atlantické působení. Zároveň vyvstala v Alianci potřeba přizpůsobit své vojenské možnosti novému kursu, strategii a možné reakci na nové zákonitosti mezinárodního bezpečnostního prostředí.

V souvislosti se stále patrnějšími rozdíly mezi vojenskými schopnostmi a jejich kvalitou u ozbrojených sil USA a evropských zemí se první část práce pozastavuje nad vzájemným vztahem USA, evropských států NATO a EU, kdy je řada států na starém kontinentu zároveň i členy EU a právě vzrůstající snaha o emancipaci Evropy dala v rámci EU vzniknout myšlence na zřízení vlastní Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP). To by znamenalo přítomnost dalšího obranného tělesa na území Evropy a s sebou by přinášelo riziko jakési duplicity v otázkách společné obrany. Závěr úvodní kapitoly se věnuje událostem, které předcházely pro tuto práci klíčový summit hlav států NATO, který se uskutečnil v roce 2002 v Praze. Předmětem zkoumání je situace na konci roku 2001 a v průběhu následujícího roku, konkrétně pak zásadní mítinky a setkání, jejichž výsledky dále rozvíjely myšlenku hlubší transformace vojenských sil a směřovaly organizaci k novým iniciativám

a snahám, které byly obsahem a poté i výsledkem pražského summitu v nadcházejícím roce.

Druhá část práce se již zabývá samotnými transformačními procesy – v první řadě novým uskupením Sil rychlé reakce NATO (Nato Response Force, NRF), jeho počátkem a okolnostmi jeho utváření. V souvislosti s NRF se text ještě vrací k problematice nesouladu v obranných kapacitách a iniciativách NATO a EU, kdy se konkrétně dotýká tzv. EU Battlegroups – evropských bojových skupin, jejichž koncepce vykazovala s plánem fungování NRF jisté podobnosti, kdy obě představují vojenské útvary, schopné rychlého zásahu a nasazení mimo dosah běžné operační působnosti konvenčních obranných sil. Je popsán vznik Battlegroups a události, které k němu vedly (mítinky odpovědných zemí či bojová nasazení, které dále formovaly vlastnosti zmiňovaných budoucích bojových skupin). S ohledem na zamýšlenou působnost či vlastnosti Battlegroups však mezi nimi a NRF existuje reálné riziko překrývání či nechtěné duplikace jejich činnosti; takový stav pak vede nevyhnutelně k tříštění vojenských prostředků a zdrojů, poskytovaných jednotlivými zeměmi. Ještě je věnován prostor pro fungování NRF v praxi a to zejména v době, kdy stále ještě probíhala jeho výstavba a kde je milníkem rok 2008, kdy NRF dosáhlo tzv. plných operačních schopností⁷³. Zároveň je také vyhrazeno místo pro překážky, stojící v cestě fungování NRF; jmenovitě problematické plnění či dodržování ujednaných kvót k poskytnutí jednotlivými zeměmi.

Práce dále zaměřuje svoji pozornost na další ujednaný program pražského summitu, konkrétně na Pražský schopnostní závazek (Prague Capabilities Commitment – PCC) jakožto komplexní plán transformace vojenských sil, zaměřující se na kritické a nutné oblasti jejich zlepšení a výstavby. V porovnání s iniciativou DCI z Washingtonského summitu na sklonku 20. století jde o propracovanější a systematičtější transformační plán, který se vyznačuje užším zaměřením v otázkách, kde DCI trpělo určitým stupněm neurčitosti; PCC rovněž klade důraz na možnou kooperaci ze strany více členských zemí NATO. Rovněž jsou v této části zmíněny důsledky, které by plynuly z neúspěchu při naplňování iniciativy a jako pomyslný zenit iniciativy je uveden řížský summit 2006 a přijetí tzv. Souhrnné politické směrnice (CPG), která se nově věnuje veškerým aliančním kapacitám, plánování a zpravodajství a předkládá komplexní podobu jejich dalšího řešení.

Důležitým transformačním procesem z Prahy je rovněž uskutečněné zefektivnění velení NATO, potažmo změna podoby stávajících aliančních velitelských struktur. Nové velící struktury, které nahradily staré uspořádání z Washingtonu, jsou ucelenější a účelnější; na rozdíl od dřívějších uspořádání představují menší logistickou a byrokratickou zátěž, je snížen počet velitelských center a jejich existence je nově odvozována od principu funkcionality, nikoliv teritoriálního uspořádání.

Závěr kapitoly je pak věnován obecným krokům ve zlepšování stávajících kapacit, novým

⁷³ Full Operational Capability. Dostupné na: <https://dap.dau.mil/glossary/pages/1936.aspx>, 4. 4. 2016

opatření a samostatně stojícím dílčím iniciativám, které měly prohloubit celkovou transformaci vojenských složek NATO a jejich uzpůsobení k tomu, aby mohly lépe reagovat na nové výzvy či nové, nekonvenční hrozby.

Následuje stěžejní kapitola, která se věnuje samotnému předmětu práce, tj. analýze oficiálních strategických dokumentů tří vybraných zemí. Hned zpočátku je pasáž uvozena tím, že USA, SRN a ČR v rámci Alianci sehrávají velice specifickou, v určitých případech by se dalo říct až atypickou úlohu a roli. Analyzován je obsah strategických dokumentů s časovým vymezením od následujícího roku po konání pražského summitu až do období roku 2008, kdy bojové uskupení NRF dosáhlo plných operačních kapacit a jeho vývoj a význam pro jednotlivé země se pevně ustálil, a kdy byl schopnostní závazek PCC ve spojeneckých strategických textech nahrazen navazující transformační směrnicí CPG.

Ve strategických dokumentech Spojených států amerických, jejichž směřování v zahraničně-politických vztazích se v časovém úseku, jenž je určující pro téma práce – zejména v důsledku rozdílných postojů k řešení irácké krize – mírně rozcházelo, je Severoatlantické alianci věnován jen minimální prostor a odkazy na roli NATO, resp. na jeho transformační iniciativy, jsou zastoupeny značně marginálně. V této souvislosti je zmíněna skutečnost, že částečnou příčinou těchto okrajových odkazů na NATO by mohl být fakt, že národní bezpečnostní strategie, jež jsou zásadními strategickými texty USA a jež svým obsahem formují další související oficiální texty pozdějšího data, jsou od doby vlády prezidenta Bushe vydávány v intervalu čtyř až pěti let⁷⁴. Jeden z těchto zásadních dokumentů byl pak vydán před konáním summitu NATO v září roku 2002 a tudíž neměl možnost nasměrovat následující strategické texty, které z jeho obsahu vycházely, k reflexi samotných transformačních procesů z Prahy. Zřejmějším důvodem je však zaměření a směr americké bezpečnostní politiky, který se v otázce výstavby ozbrojených sil s politikou evropských zemí rozchází a do určité míry sleduje své vlastní vytyčené cíle. Za těmito odlišnými zaměřeními bezpečnostních problematik stojí nerovnosti ve vyspělosti a úrovni schopností, kde vojenské kapacity USA kvalitativně převyšují ty evropských spojenců a odkazování na transformační procesy vojenských sil, popř. jejich plnění, se tedy více týká evropských členů NATO. Pro USA je jednoznačnou prioritou sledování svých národních zájmů a své vlastní obrany, kde zkvalitňování svých vojenských kapacit není na pořadu dne, podílení se na výstavbě sil svých spojenců má omezený význam a kde NATO jako celek hraje spíše sekundární úlohu.

⁷⁴National Security Strategy Archive. Dostupné na: <http://nssarchive.us>, 5. 4. 2016

Spolková republika Německo se transformačním iniciativám, jakožto celému paktu NATO věnuje v dokumentech ministerstva obrany, vydávaných ve velkých časových intervalech⁷⁵. Z toho je možné usuzovat, že vnitřní ani vnější role a bezpečnostní cíle Německa nedoznávají častých a zásadních změn. Je opět možné spekulovat, že menší počet zmínek o implementaci či o pokrocích v rámci PCC je způsoben vydáním Bílé knihy o obraně až o čtyři roky později, přičemž směrnice z roku 2003 obsahují spíše obecné a ne tolik konkrétně formulovaná ustanovení a předpisy. Vlastní pozornost je pak spíše než programu přestavby vojenských kapacit a tedy nutnosti jejich zkvalitňování věnována zejména iniciativě NRF, která je v rámci dokumentů i specificky uvedena a zmíněna, případně pak restrukturalizaci systému velení NATO. Na základě německé hospodářské dominance v Evropě a otázky podobné úlohy vedoucího charakteru v politické či vojensko-bezpečnostní oblasti, kde SRN hraje o poznání rezervovanější úlohu, je možné tvrdit, že Spolková republika Německo plní svou roli v NATO zodpovědně a „přiměřeně“, nicméně její zapojení by v těchto oblastech mohlo být větší.

Naproti tomu Česká republika se o procesech, přijatých na pražském summitu, rozepisuje ve svých strategických dokumentech v podstatnější míře a klade zde důraz i na aktivním přispívání k jejich plnění či zapojování domácích zdrojů. V otázkách, kterými se USA nezabývají a na které se SRN v národních dokumentech tolik nesoustředí – jako např. plnění schopnostního závazku či specializace komponentů ozbrojených sil – spatřuje ČR cestu k aktivní účasti a participaci na fungování NATO a ve strategických textech se jim odpovídajícím způsobem věnuje. Z obsahu dokumentů je také patrný význam, který má pro zahraniční a bezpečnostní politiku ČR kolektivní spolupráce mezi spojenci a jednání v rámci NATO na multilaterální úrovni. Otázkou však zůstává, do jaké míry je účast na společných iniciativách vojenských sil NATO, potažmo plnění transformačních a dalších spojeneckých závazků ovlivněno viditelným poklesem výdajů na obranu po konci první dekády nového tisíciletí.

⁷⁵ BMVg.de: Dokumente. Dostupné na: http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/DcLBDYAgDADAWVyg_ftzC_VXsIEGaIIUXF9zhyf-IKYkejGlijseUdbwQmgzwZCY-c4sPrpVcSlAmjiYM1xWnsbjL1sywdHoTKR, 6. 4. 2016

6. Seznam pramenů a literatury

AGUILAR, Alberto. BENÍTEZ, Antonio (2004). Nuclear, Biological, Chemical (NBC) Reconnaissance Vehicles: Current Achievements and Technology Trends at SPA. (www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA459904, 14. 3. 2016), 8 s.

BAILEY, Nathaniel A. (2004). NATO AND THE WAR ON TERRORISM: OBJECTIVES AND OBSTACLES. (<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a422151.pdf>, 5. 2. 2016), 63 s.

BARCIKOWSKA, Anna (2013). EU Battlegroups – ready to go? *European Union Institute for Security Studies*. (http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_40_EU_Battlegroups.pdf, 12. 3. 2016), 4 s.

BELKIN, Paul. EK, Carl. MAGES, Lisa. MIX, Derek E. (2009). NATO's 60th Anniversary Summit. *Congressional Research Service*. (<https://www.fas.org/sgp/crs/row/R40454.pdf>, 11. 3. 2016), 20 s.

Bezpečnostní strategie České republiky - 2003.

(<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2003%20Bezpecnostni%20strategie%20CR.pdf>, 20. 3. 2016)

Doktrína Armády České republiky – 2004.

(<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2004%20Doktrina%20ACR.pdf>, 26. 3. 2016)

HALLAMS, Ellen (2009). The Transatlantic Alliance renewed: the United States and NATO since 9/11. *Journal of Transatlantic Studies*. Vol. 7, No. 1, s. 38-60

HOUSE OF COMMONS DEFENSE COMMITTEE (2008). *The future of NATO and European defence*. (<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmdfence/111/111.pdf>, 11. 4. 2016)

HUNTER, Robert. JOULWAN, George. NELSON, Richard C. (2002). New Capabilities: Transforming NATO Forces. The Atlantic Council of the United States. . (<https://www.ciaonet.org/attachments/5064/uploads>, 10. 3. 2016), 14 s.

KAITERA, Juha, BEN-ARI, Guy. (2008). EU Battlegroups and the NATO Response Force: A Marriage of Convenience? *Center for Strategic and International Studies*. (http://csis.org/files/media/isis/pubs/eurofocus_v14n01.pdf, 11. 3. 2016), 12 s.

KEMPIN, Ronja (2002). The new NATO Response Force: Challenges for and Reactions from Europe. (www.vorosmeteor.hu/szakirodalom/03/05jegyzet/irodalom/02nato29.pdf, 13. 4. 2016), 13 s.

KUGEL, Joseph P. (2003). NATO's Prague Capabilities Commitment: Origins and Prospects. NPS. (https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/6182/03Dec_Kugel.pdf?sequence=3&isAllowed=y, 16. 3. 2016), 95 s.

KUGLER, Richard (2007). The NATO Response Force 2002-2006. Innovation by the Atlantic Alliance. *Center for Technology and National Security Policy*. (www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA463071, 11. 3. 2016), 20 s.

Národní strategie vyzbrojování – 2004. (<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/006.pdf>, 26. 3. 2016)

National Defense Strategy – 2005. (<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nds/nds2005.pdf>, 27. 3. 2016)

National Defense Strategy – 2008. (<http://archive.defense.gov/pubs/2008NationalDefenseStrategy.pdf>, 27. 3. 2016)

NATO (2004). The Prague Summit and NATO Transformation: A reader's guide. (<http://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf>, 14. 3. 2016), 110 s.

NATO (2016). Defence Expenditures of NATO Countries (2008-2015). (http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160129_160128-pr-2016-11-eng.pdf, 6. 4. 2016), 12 s.

NEČAS, Pavel. TEREM, Peter. KELEMEN, Miroslav (2009). Od Washingtonu po Lisabon: Nová

strategická koncepce NATO. *Obrana a strategie*. Vol. 2, s. 49-60

PEDLOW, Gregory W. (2009). The Evolution of NATO's Command Structure, 1951-2009. (<https://www.shape.nato.int/resources/21/evolution%20of%20nato%20cmd%20structure%201951-2009.pdf>, 14. 3. 2016), 15 s.

PEREBEINOS P. A. (2014). NATO Response Force (NRF). In: Value Inquiry Book Series. 2014, Vol. 276, s. 343-344

PETERS, Ingo (2004). ESDP as a Transatlantic Issue: Problems of Mutual Ambiguity. *International Studies Review*. Vol. 6, No. 3, s. 381-401

RÜHLE, Michael (2003). NATO After Prague: Learning the Lessons of 9/11. (<http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/03summer/ruhle.pdf>, 3. 2. 2016)

SCHMIDT, John R. (2006). Last Alliance Standing? NATO after 9/11. *The Washington Quarterly*. Vol. 30, No. 1, s. 93-106

SIMON, Jeffrey (2001). NATO's Membership Action Plan and Defense Planning. *Problems of Post-Communism*. Vol. 48, No. 3, s. 28-36

The National Military Strategy of the United States of America – 2004. (<http://archive.defense.gov/news/Mar2005/d20050318nms.pdf>, 27. 3. 2016)

The National Security Strategy of the United States of America – 2006. (<http://nssarchive.us/NSSR/2006.pdf>, 1. 4. 2016)

Vojenská strategie České republiky – 2004. (<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2004%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>, 21. 3. 2016)

Vojenská strategie České republiky – 2008. (<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2008%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>, 24. 3. 2016)

SHAPE (www.shape.nato.int)

United States Department of Defense (www.defense.gov)

7. Summary

This diploma thesis focuses on NATO's military transformational programs, adopted at NATO summit in Prague, held in November 2002. Its goal is to evaluate, how the individual transformation processes have been depicted and reflected in the official strategic texts and documents of selected NATO countries.

In the first chapter, the author gives a brief overview of the background and of the key events that shaped NATO's existence before the November 2002 and led to the passing of individual transformational programs at the Prague summit. An emphasis is placed on the impact of the terrorist attacks from 9/11, which made the need to transform NATO's military forces more urgent. NATO summit in Washington, that took place three years ago, has been chosen as the starting point for this chronological overview. A corresponding clash of policies between NATO and EU defence agendas will be introduced as well.

The next part of the thesis will look at the specific programs and reforms concerning NATO's military transformation. NRF (NATO Response Force) will be introduced here – the origins, the development as well as the obstacles to the functioning of the military unit, whose aim was to function as a tool for rapid military assignment, deployment and reaction to world's crises. Once again, in relation to NRF, the author will mention the similar program of the EU defense policy – the EU Battlegroups – and its features.

Next initiative, adopted at the 2002 NATO summit in Prague, was the Prague Capabilities Commitment, or PCC – the complex plan, through which the member states pledged to improve their military capabilities at certain areas that are essential to contemporary military operations.

This chapter will touch other areas and topics for NATO's military transformation as well – for example the planned streamlining and efficiency improvement of NATO's military command structure and subsequent topics, like development of common defensive capabilities against the weapons of mass destruction etc.

The third and crucial part of the thesis will deal with the issue of the amount of depiction and reflection of the aforementioned transformational programs in the strategic and defense documents of the selected NATO members. The chosen countries, whose official documents will be analyzed, are United States of America, Federal Republic of Germany and Czech Republic, respectively. Each of the selected countries plays a different, albeit very specific role in the North Atlantic Alliance and their stance on NATO, its capabilities and their possible transformation differs substantively. Finally, the author will compare and evaluate the importance, placed on NATO (and its transformation) by each country, their different positions, their amount of given space in the

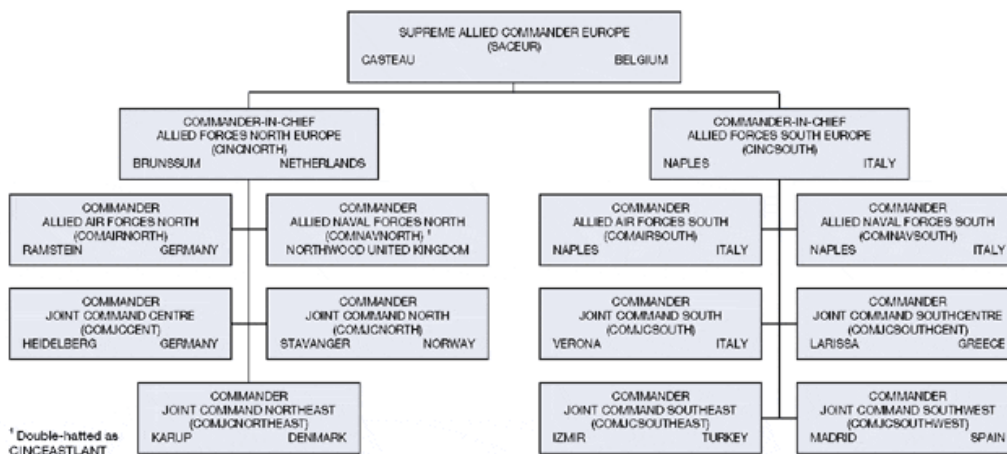
documents and so on.

Primarily, as sources for the thesis, the author will draw upon official documents and texts, web entries of NATO and on the national strategic and defense documents.

8. Přílohy

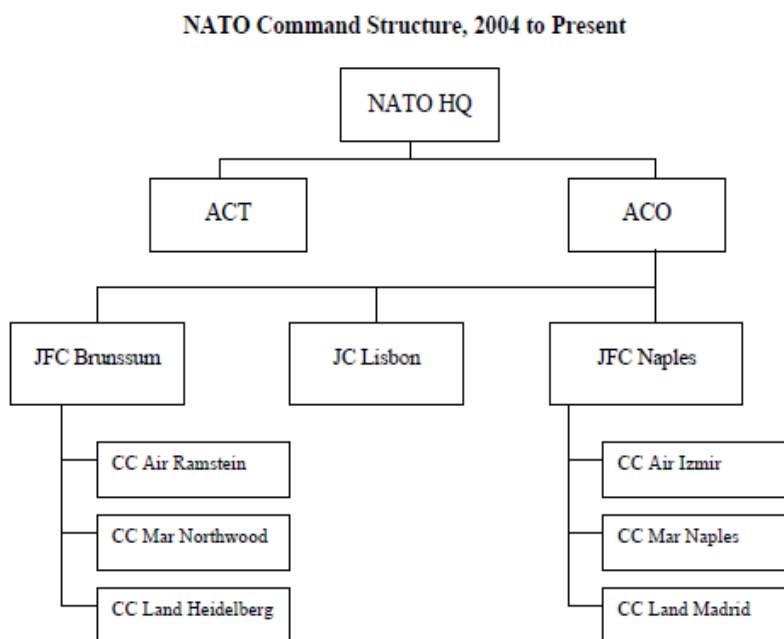
Velitelské struktury NATO na přelomu tisíciletí – evropská část

2. NATO's Command Structure for Europe (ACE)

(https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/fd/bro/2003/0003/ddd/hfig/188041-page_30_rev.gif)

Současná transformovaná struktura velení NATO – ACO (Operační velitelství) - Evropa

(Pedlow, 2009: 14)